

**IRAK CUMHURİYETİ PROFESYONEL FUTBOL LİGLERİNDE
GÖREV YAPAN HAKEMLERİN KARAR VERME STİLLERİNİN
İNCELENMESİ**

Mohammed Jihad Ghareeb

**YÜKSEK LİSAN TEZİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL, 2022

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren on iki (12) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Mohammed Jihad

Soyadı : Ghareeb

Bölümü :

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Irak Cumhuriyeti Profesyonel Futbol Liglerinde Görev Yapan Hakemlerin Karar Verme Stilllerinin İncelenmesi

İngilizce Adı : Investigation of Decision-Making Styles of Referees Working in Professional Football League of The Republic of Iraq

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Mohammed Jihad GHAREEB

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Mohammed Jihad GHAREEB tarafından hazırlanan “Irak Cumhuriyeti Profesyonel Futbol Liglerinde Görev Yapan Hakemlerin Karar Verme Stilllerinin İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Metin KAYA

(Spor Bilimleri Fakültesi / Gazi Üniversitesi)

Başkan: Prof. Dr. Atilla PULUR

(Spor Bilimleri Fakültesi / Gazi Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Zakihan HAZAR

(Spor Bilimleri Fakültesi / Ağrı İbrahim Çeçen Gazi Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 25/08/2022

Bu tezin Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban Çetin

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

IRAK CUMHURİYETİ PROFESYONEL FUTBOL LİGLERİNDE GÖREV YAPAN HAKEMLERİN KARAR VERME STİLLERİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Mohammed Jihad Ghareeb
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Eylül, 2022

ÖZ

Bu araştırmanın amacı Irak Cumhuriyetinin profesyonel futbol liglerinde görevli futbol hakemlerinin karar verme tarzlarının incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda Irak profesyonel futbol liglerinde görev yapan 142 erkek futbol hakeminden sadece 100 erkek futbol hakemi (\bar{x} yaş=31,03±7,51) gönüllü olarak araştırmaya katılmıştır. Araştırmada verilerin elde edilmesi için Kişisel Bilgi Formu ile Melbourne Karar Verme Stilleri Ölçeği I-II kullanılmıştır. Verilerin analizinde medeni durumda t-testi, eğitim durumu ve aylık gelir düzeyinde One-Way Anova analizleri yapılmıştır. Bu analiz sonucunda ortaya çıkan farka ait kaynağın tespitinde Post-Hoc Tukey analizinden yararlanılmıştır. Değişkenler ile ölçekler arası ilişkiyi belirlemek için pearson-korelasyon analiz yapılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar incelendiğinde, medeni durum, eğitim durumu ve aylık gelir düzeyi gruplar arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Hakemlik yılı değişkenine göre yapılan korelasyon analiz sonuçları incelendiğinde ise anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur. Özsayı ve karar verme stilleri arasındaki ilişkilere bakıldığında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Bu ilişkilerde, dikkatli karar verme ve özsayı arasında pozitif; kaçınan, panik karar verme ve erteleyici arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Sonuçta; karar verme ve öz saygı stillerinin araştırma kapsamına alınan demografik değişkenlere göre farklılaşmadığı söylenebilir. Bununla birlikte araştırmaya katılan futbol hakemlerinin karar verme stillerinden dikkatli karar verme ve öz saygı alt boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlar yüksek; kaçınan, panik karar verme ve erteleyici alt boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlar düşük olsa

da bağımsız değişken yönüyle grupların arasındaki farklar istatistik açılarından anlamlı bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Hakem, Öz Saygı, Karar Verme Stilleri

Sayfa Adedi : xi + 69

Danışman : Prof. Dr. Metin KAYA

**INVESTIGATION OF DECISION-MAKING STYLES OF REFEREES
WORKING IN THE PROFESSIONAL FOOTBALL LEAGUE OF THE
REPUBLIC OF IRAQ**

Master Thesis

Mohammed Jihad Ghareeb

GAZI ÜNİVERSİTESİ

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

September, 2022

ABSTRACT

The aim of this research is to examine the decision-making styles of football referees working in the professional football leagues of the Republic of Iraq. For this purpose, only 100 male football referees (\bar{x} age=31.03±7.51) voluntarily participated in the research out of 145 male football referees working in Iraqi professional football leagues. Personal Information Form and Melbourne Decision-Making Styles Scale I-II were used to obtain data in the study. In the analysis of the data, t-test for marital status, One-Way Anova analyzes were made at the level of education and monthly income. Post-Hoc Tukey analysis was used to determine the source of the difference that emerged as a result of this analysis. Pearson-correlation analysis was performed to determine the relationship between variables and scales. When the results obtained within the scope of the research were examined, it was determined that there was no significant difference between the groups in marital status, educational status and monthly income level. When the results of the correlation analysis made according to the refereeing year variable were examined, it was found that there was no significant relationship. When the relationships between self-esteem and decision-making styles are examined, it has been determined that there are significant relationships. In these relationships, there is a positive relationship between careful decision making and self-esteem; It was found that there is a negative significant relationship between avoidant, panic decision making and procrastination. After all; It can be said that decision-making and self-esteem styles do not differ according to the demographic variables included in the research. On the other hand, the average scores of the football referees participating in the research in the sub-dimensions of careful decision making and self-esteem are high; Although the average scores obtained from avoidant,

panic decision making and procrastination sub-dimensions were low, the differences between the groups in terms of independent variable were not statistically significant.

Keywords : Referee, Self-Esteem, Decision-Making Styles

Page Number : xi + 69

Supervisor : Prof. Dr. Metin KAYA

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Alt Problemler	2
1.5. Sayıtlar	3
1.6. Sınırlılıklar.....	3
1.7. Tanımlar.....	3
BÖLÜM II.....	5
GENEL BİLGİLER	5

2.1. Futbol	5
2.1.1. Dünyada Futbol.....	9
2.1.2. Türkiye'de Futbol	12
2.1.3. Irak'ta Futbol	13
2.2. Futbol Hakemleri	15
2.2.1. Hakemlerin Görevleri.....	17
2.2.2. İyi Bir Hakemin Özellikleri.....	18
2.2.3. Futbol Hakemin olma Aşamaları	23
2.2.4. Hakemlerin Yer Tutması, Hareketlenmesi ve Takım Çalışması.....	24
2.2.5. Orta Hakem	25
2.2.6. Yardımcı Hakemler	26
2.2.7. Dördüncü Hakem	28
2.2.8. İlave Yardımcı Hakemler	29
2.2.9. Video Yardımcı Hakemler (VAR)	29
2.2.10. Video Maç Görevlileri(AVAR)	30
2.3. Karar Verme.....	31
2.3.1. Karar Verme Süreci.....	33
2.3.2. Karar Verme Stilleri	35
2.3.3. Sporda Karar Verme	37
2.3.4. Futbol Karar Verme	38
2.4. Öz Saygı (Benlik Saygısı).....	39
BÖLÜM III	42
YÖNTEM	42
3.1. Etlik İklere Uygunluk	42
3.2. Araştırmanın Modeli	42
3.3. Grup çalışması ve Örneklem.....	42

3.4. Veri Toplama Araçları	43
3.5. Melbourne Karar Verme Stilleri Ölçeği Karar I-II.....	43
3.8. Verilerin Analizi	45
BÖLÜM IV	46
BULGULAR	46
4.1. Demografik Değişkenler Açısından Karar Vermede Öz Saygı Ölçeği Bulguları.....	46
4.2. Demografik Değişkenler Açısından Karar Verme Stilleri Ölçeği Bulguları	48
BÖLÜM V	51
TARTIŞMA	51
5.1. Öz Saygı Ölçeğine İlişkin Tartışma	51
5.2. Karar Verme Stilleri Ölçeğine İlişkin Tartışma	53
BÖLÜM VI	56
SONUÇ VE ÖNERİLER	56
KAYNAKLAR.....	58
EKLER	62
EK-1. Karar Verme Stilleri Ölçeği	63
EK-2. Anket	66
ÖZGEÇMİŞ	69

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Araştırma Grubuna İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Bilgiler</i>	43
Tablo 2. <i>Ölçeklere Ait Ortalamalar ve Normallik Varsayımı Değerleri</i>	46
Tablo 3. <i>Medeni Durum ile Öz Saygı Ölçeği T-Testi Sonuçları</i>	46
Tablo 4. <i>Eğitim Düzeyi ile Öz Saygı Ölçeği Anova Sonuçları</i>	47
Tablo 5. <i>Katılımcıların Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Öz Saygı Ölçeği Anova Sonuçları</i>	47
Tablo 6. <i>Hakemlik Yılı ile Öz Saygı Ölçeği Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları</i>	47
Tablo 7. <i>Medeni Durum ile Karar Verme Stilleri Ölçeği T-Testi Sonuçları</i>	48
Tablo 8. <i>Eğitim Düzeyi ile Karar Verme Stilleri Ölçeği Anova Sonuçları</i>	48
Tablo 9. <i>Gelir Düzeyi ile Karar Verme Stilleri Ölçeği Anova Sonuçları</i>	49
Tablo 10. <i>Hakemlik Yılı ile Karar Verme Stilleri Ölçeği Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları</i>	49
Tablo 11. <i>Öz Saygı ile Karar Verme Stilleri Arasında Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları</i>	50

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Spor branşlarında hakemlerin spora olumlu ve olumsuz katkıları, aynı şekilde profesyonel gözlemci olmalarıyla mümkün olmaktadır. Uluslararası ve yerel seviyede uygulanan kurallara göre standart ve açık bir uygulamanın olması gerekmektedir. Kuralların uygulanmasında tek karar verici olan hakem kararlarına ait kesinlik hakemlerin önem derecesini en üst seviyeye çıkarmaktadır. Bundan dolayı bu kuralların her düzeyde ve kademedeki tüm hakemlere hızlı ve doğru bir şekilde ulaştırılması gerekmektedir (Akçıl, 1996).

Futbol, oynaması kolay ve zevk veren bir spor olmasından dolayı psikolojik, fiziksel, sosyal ve pedagojik değerleriyle genç ve yaşlı herkesin en çok sevdiği ve ilgi duyduğu bir oyun haline gelmiştir. Futbol gündelik yaşam içinde kayda değer bir konuma sahiptir. Burayı hızla geliştirmeye devam etmektedir. Dünyanın farklı ülkelerinde farklı futbol okulları vardır. Her okul kendine has özellikleriyle futbola farklı zevkler katar (Koç vd., 2000).

Futbol hakeminin zihinsel ve psikolojik yönü bulunan fiziksel bir eylemdir. Yıllarca kötü adam rolünde olan hakem, yapılan araştırmalarda, futbolda profesyonelliğin hızla gelişmesiyle bugünkü modern konumuna ulaşmıştır (Cel, 1994).

Futbol Hakemi, karar verme sürecinde psikolojik olarak birçok değişkenin etkisi altında kalmaktadır. Başarılı bir hakem olmak sadece kuralları bilmekle ulaşılabilecek bir pozisyon değildir. Maç başlamadan önce maça psikolojik hazırlık ile başlayan süreç, maç sırasında doğru karar verebilme yeteneğinden maçın paydaşları ile iletişime kadar zorlu ve

stresli ortamlarda gösterilmesi gereken liderlik özelliğidir. Alanında güvenilir bir kişi olmaya kadar birçok hakemlik mesleğini içeren özellikler gerektirir ve başarısını etkileyen faktörler arasındadır (Özgün ve Bozkuş 2017). Güzel, heyecanlı, Fair Play prensipleri dahilinde, olaylı, düzensiz, bol gollü, kavgalı bir atmosferde bitecek veya oynanacak bir futbol maçında hakemin etkisi ve aldığı rol çok önemli olmaktadır (Orta, 2000).

Hakem; bir olayı sakinleştirmek ve çözüm bulmak için tarafların seçtiği kişilerdir. Başka bir söyleyişle, federasyonlardaki sorumlu kişiler tarafından seçilen ve maçları organize ve kuralları daha öncesinden resmiyete dökülmüş işlemleri yapan kişidir. Hakemler, hatalı uygulamalara karşı cezai yaptırım uygulayan ve bildiren, spor müsabakalarını yöneten ve takımların aldığı puanları kaydeden kişidir. Ayrıca müsabaka cetvelinde işlem yapmak, spor organizasyonuna katılmak, sporcularla sahada bulunmak, spor müsabakalarının sonuçlarını açıklamak hakemlerin görevleri arasındadır (Cengiz ve Pulur, 2004).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada amaç, Irak Cumhuriyetindeki profesyonel futbol liginde görevli hakemlerin karar verme stillerinin incelenmesidir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde futbol hakemleri, maç sırasında bazı karar verme aşamasında olan kişilerin olduğunu görmektedir. Maçların sağlıklı, tarafsız ve adil bir şekilde sonuçlandırılmasından hakemler sorumludur. Hakemlerin müsabakaları adil ve hatasız bir şekilde sonuçlandırma yeteneği söz konusudur. Bu araştırma, hakemlerin karar verme süreçlerinin meydana getirilmesi ve ilgili çalışmalar yapması ve hakemlerin hatalı karar verme düzeylerini azaltarak maçların daha az hatayla tamamlanmasına destek verme yönüyle önem derecesi büyüktür.

1.4. Alt Problemler

1. Hakemlerin karar verme faktörleri-stilleri yaş değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

2. Hakemlerin karar verme faktörleri-stilleri hakemlik yılına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Hakemlerin aktif spor yapması ile karar verme faktörleri-stilleri arasında anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Hakemlerin eğitim düzeyleri ile karar verme faktörleri-stilleri arasında fark göstermekte midir?
5. Hakemlerin gelir düzeyleri ile karar verme faktörleri-stilleri arasında fark göstermekte midir?

1.5. Sayıtlar

1. Katırcıların ölçeklerine cevap veren hakemlerin verdiği cevaplar ile gerçek durum çıkarılacaklardır.
2. Örneklemin evreni temsili söz konusudur.
3. Bu araştırma futbol hakeminin karar verme faktörleri durumlarını yansıtmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

1. Araştırma 2020-2021 sezonu profesyonel futbol liglerinde görev yapan hakemlerle sınırlıdır.
2. Araştırma Irak Cumhuriyetinin Bağdat ve kuzey bölgesindeki futbol hakemleri ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Futbol: İki takım arasında ve her takımdan 11 oyuncu ile oynanmaktadır. Her takıma ait beş yedek oyuncu bulunmaktadır. 100 ila 110 m uzunlukta ve 65 ila 75 m genişlikte topraktan veya çimden yapılmış sahada oynanır. Takımların amacı; Topu rakibin kalesine atarak gol atmaktır. Kaleler; 732x244cm ölçülerindedir. Oyun, her biri 45 dakikalık iki zaman diliminde oynanır. Devre arasında oyunculara 15 dakika ara verilir. Oyun sırasında oyuncuların topa elleriyle dokunmaları yasaktır ve kendileri için belirlenen ceza alanı içinde sadece her iki takım kalesindeki kaleciler topa elleriyle dokunabilir.

Hakem: Maçın kuralına göre oynanması ve uygulamasından sorumluluğu en yüksek olan ve saha içi yönetsel yetkiye haiz özel eğitimli kişilere denir.

Karar verme: amaçları gerçekleştirmek ve belirlenen hedeflere varabilmek için farklı yol ve yöntem belirleyecek akıllı seçimler yapılmasını içerir.

BÖLÜM II

GENEL BİLGİLER

2.1. Futbol

Futbol, dünyadaki en popüler bilinen ve oynanan spor dalıdır. Tüm ülkelerde ve birçok farklı düzeyde oynanmaktadır. Oyunun kurallarını, FIFA Dünya Kupası Finalindeki gibi dünyanın en uzak köyündeki küçükler arasında oynanan oyunlarla aynı şekildedir. Futbol, oyunun hakkını veren kurallara sahip olmalıdır. Futbolu güzel yapan şey adil olmasıdır. En iyi maçlar, hakeme çok az ihtiyaç olan ve oynayanların birbirleriyle ve maç görevlileriyle saygılı olduğu aynı zamanda kurala saygılı olan maçlardır.

İngilizce terim olan football, “ayak-foot” ve “top-ball” kelimelerinin birleşmesinden oluşmuş ve dilimize “futbol” veya “ayak topu” olarak geçmiştir. Günümüzde futbol gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası konumundadır (Stone, 2007). Futbola ait on yedi kural bulunmaktadır. Bunlar; (IFAB Oyun kuralları , 20220-2021)

- Oyun Alanı
- Top
- Oyuncular
- Oyuncuların Ekipmanları
- Hakem
- Diğer Hakemler
- Maçın Süresi
- Oyunun durdurulması ve Başlatılması
- Topun Oyun içi ile Oyun Dışı Olma durumu
- Maç Sonucunun Belirlenmesi

- Ofsayt
- Faul ve Fena Hareketler
- Serbest Vuruşların belirlenmesi
- Penaltı Vuruşunun belirlenmesi
- Taç Atışı
- Kale Vuruşu
- Köse Vuruşu

Futbol maçının amacı, topu rakibin kalesine atmaktır. Futbol maçları 45 dakikadan oluşan iki ayrı kısım halinde oynanmaktadır. İlk 45 dakikalık kısım bittikten sonra 15 dakikalık ara bulunmaktadır. Her takımın oyuncuları, takımlarının sembol ve renklerini taşıyan forma giyerler. Sadece kalecinin diğer takım arkadaşlarından ayırt edilebilmesi için farklı renkte bir forma giymektedir. Her futbolcunun formasında 1'den 99'a kadar farklı sayılar yazmaktadır. Maçın yapıldığı futbol sahasına dikdörtgen uzun çizgi taç çizgisi ve kısa çizgi kale çizgisi denir. Taç çizgisi her zaman kale çizgisinden daha uzun olmalıdır. Buna göre alan uzunlukları;Taç çizgisinin boyu 90-120 m, uluslararası maçlarda taç çizgisinin boyu 100-110 m,Kale çizgisinin boyu 45-90 m, uluslararası maçlarda kale çizgisinin boyu 64-75 m olmalıdır.Maç, müsabaka yönetmeliklerine uygun olarak doğal veya suni zeminde oynanır. Kale direğinin iç kenarından 5,5 m (6 yarda) uzaklığında kale çizgisine dik olacak şekilde iki adet çizgi çizilmektedir. Bu çizgilerin oyun alanına dik olması ve 5,5 m (6 yarda) uzanması gerekmektedir. Ayrıca kale çizgisine paralel olacak şekilde çizilmiş bir çizgi ile birleştirilmektedir. Kale direğinin iç kenarından 16,5 m (18 yarda) uzaklığında kale çizgisine dik iki adet çizgi çizilmelidir. Bu çizgilerin boyu ve şekli; oyun alanına dik olarak 16.5 m (18 yarda) boyunca uzanır ve kale çizgisine paralel olarak çizilen bir çizgi ile birleştirilir. Bu çizgilerin ve kale çizgisinin sınırladığı alana ceza alanı denilmektedir. Sahada bulunan iki ceza alanı içinde, kale direklerine göre orta noktadan 11 m (12 yarda) uzaklıkta bir penaltı noktası işaretlenmektedir.Merkez ceza noktası olan ceza sahasının 9.15 m dışındadır. Yarıçapı (10 yarda) olan bir daire yayı çizilir. İki direğin iç kısımları arasındaki mesafe 7,32 m'dir (8 yarda) ve üst düreğin alt kısmının yerden yüksekliği 2.44 m'dir (8 ft). Kale direkleri ile kale çizgileri konumu grafiklerle eşleşmelidir. Kale direkleri ve üst direğin rengi beyaz olmalı ve aynı genişlik ve derinlikte olmalı, ancak 12 cm'yi (5 inç) geçmemelidir. (IFAB oyun kuralları,kural 1, 2020-2021).

Futbol topu çevre uzunluğu 68 cm (27 inç) ila 70 cm (28 inç) olurken oyun başlangıcındaki ağırlık 410 g (14 oz) ila 450 g (16 oz) arasında deniz seviyesindeki basınç 0,6-1,1 atmosfer

(600 g/cm 2-1,100)) gr /8.5 lbs/sq.in. - 15,6 lb/sq.in.) olmaktadır. FIFA, konfederasyonlar yada her ülkenin futbol federasyonunun resmi maçında kullanılmak üzere; topun üzerinde, müsabakanın resmi markası, logosu/amblemi, müsabakayı düzenleyen, topu üreten firma dışında herhangi bir ticari reklama izin vermemektedir. Yerleştirilecek işaretlerin sayısı ve boyutu yarışma talimatıyla belirlenmektedir. Başlama vuruşu, köşe vuruşu, taç atışı, kale vuruşu, penaltı vuruşu ya da serbest vuruş esnasında top kusurlu halde olursa oyun tekrar başlatılmalıdır. Oyun sırasında hakemin izni olmadan top değiştirilmemektedir.

Futbol oyununda, başta kaleyi koruyan olmak üzere on bir oyunculu 2 takım arasında oynanmaktadır. Eğer ki takımın birinde oyuncu sayısı yedinin altına düşerse, o maç başlatılmaz veya devam ettirilmez. Müsabaka yönetmeliği, başlama vuruşundan önce tüm oyuncular ve yedeklere ait isim listelerinin verilmesini gerektiriyorsa ve bir takım maça on bir oyuncudan daha az oyuncuyla başlıyorsa, maçta sadece başlangıçta adı geçen oyuncular ve yedek oyuncular oynayabilir. Resmiyette planlanmış ve oynanan lig maçlarında herhangi bir müsabaka sırasında en fazla oyuncu değişikliği adedi beş, üst lig kulüplerinin 1. Erkek ve Bayan takımlarının müsabakaları hariç olmak üzere FIFA, konfederasyon veya ulusal federasyonlar tarafından belirlenmektedir. Bir oyuncu herhangi bir tehlikeli ekipman kullanamaz veya giyemez. Benzer türde takı kolye, yüzük, bilezik, küpe, deri ve plastik bileklik vb. yasak ve çıkarılmalıdır. Takı üstüne bandın örtmesine izin verilmemektedir. (IFAB oyun kuralları, 2020-2021)

Top ayak kısmından ayrılma olduğunda topun kalenin durumuna göre son oyuncudan yani rakip oyuncudan yakın olma haline "son adam" terimi topa uygulanır. Futbolcuların kolları bu duruma dahil değildir. Futbol ayaklar, vücut kısımları ve kafayla oynanmaktadır. Sadece kol rakibin önündeysen, kazanmış olunacak avantajlı durum söz konusu değildir. Bir takım arkadaşı topla oynadığında veya topa dokunduğunda ofsait pozisyonunda olan bir oyuncu, bu durumlarda aktif oyuna dahil olduğu için ofsait cezası alır. Oyuncu topu doğrudan vuruşlarla alırsa, ofsait ihlali yoktur. Hücumda çıkan oyuncu, oyunda aktif olmaması için oyun alanının dış kısmına çıkabilir veya oyun alanının dışında durabilir. Eğer bu oyuncu, oyun durdurulmadan veya savunma yapan takım ceza alanı dışındaki orta çizgiye doğru topla oynamadan önce kale çizgisine tekrar girer ve müdahale ederse, oyuncu ofsait takibi için kale çizgisinde kabul edilecektir. Oyun alanını kasten terk eden, hakemin izni olmadan tekrar giren ve bir ofsait ihlali nedeniyle cezalandırılmadan avantaj elde eden bir oyuncuya ihtar verilmelidir. (IFAB oyun kuralları, kural 2, 2020-2021)

Faul, oyuncuların yaptığı bir harekettir. Daha öncesinde kurala uymayan hareketler şeklinde tanımlanmış olması gerekmektedir. Futbol kurallarının 12. maddesinde "faul ve suistimal" ele alınmakta ve hareketin faul olarak tanımlanabilmesi için bu koşulların karşılanması gerekir. Bir oyuncu, hakeme veya kendi takım arkadaşına saldırırsa, oyun sahasındaki oyunculardan biri tarafından yapılırsa, faul değil kötü hamle olarak tanımlanır. Hakem faul çaldıktan sonra, işlenen ihlale bağlı olarak indirekt yada direkt serbest vuruş verir. Direkt serbest vuruşta, vuruş yapıldıktan sonra top kimseye dokunmadan kaleye girerse gol yapılabilir, indirekt serbest vuruşlarda ise bunun tersi geçerlidir. Savunma yapan takım oyuncularının kendi ceza alanı içinde yaptıkları fauller sonucunda penaltı vuruşu yapılır. Yapılan faullerden sonra, hakem kurallara göre oyuncuları uyaran sarı kart veya oyuncunun ihraç edildiğini gösteren kırmızı kartla cezalandırabilir. (IFAB oyun kualları, kural 12, 2020-2021)

Dünyanın açıkça en çok bilinen sporu olan futbol, yalnızca “güzel bir oyun” olarak tanımlanmakla kalmaz, aynı zamanda dünya çapında milyarlarca dolar ile ölçülen yüksek marka değerleri yaratarak lider bir iş alanı yaratır (Cel, 1994). Bu popülerliğin birçok sebebi vardır. Öncelikle yapısal anlamda, avcı-toplayıcı zamanlarda insanoğlunun hayatını idame ettirmesi adına zorunlu olan hız, hedefe kilitlenme, çeviklik ve toplu hareket gibi futbolun özelliklerinin evrimsel olarak aktarıldığı söylenebilir. Bu genetik miras günümüz insanı için bir izdüşümdür. Futbol özellikleri aşağıda listelenmektedir;

- Karşılıklı olarak iki takım arasında oynanan bir oyundur.
- Futbolda vücut dengesi önemlidir. Zıplamayla birlikte yön değişimi gibi farklı hareketler bulunmaktadır.
- Anında gelişen pozisyona ayak uydurarak en makul alternatiflere ihtiyaç duyulduğunda etkili kararlar almanın gerekli olduğu bir oyundur.
- Oyun sırasında harcanan enerji, oyun boyunca dengeli olacak şekilde kullanılmalıdır.
- Top hareketlerinin yanı sıra topsuz yapılan davranışlarda rakipten gol yememek gerekmektedir.
- Rakibi sahada sayısal bir avantaj sağlamaya dayalı bir oyundur.
- Oyuncuların sahada yaptıkları veya kaçırdıkları pozisyonlarla ilgili olarak izleyicilerin çeşitli alternatifler geliştirebilecekleri bir oyundur.
- Oyun alanında aynı takımın oyuncularının ortak bir amacı doğrultusunda takım halinde hareketini gerektiren bir oyundur.

Sadece futbol maçlarını izleyen büyük çoğunluğun gözünde bu zevkli bir oyundur; aidiyet duygusu yaratma ve kendini iyi ifade etme tekniğidir. Bir sanatçı gözüyle futbol; yeteneğin eklenmesiyle ortaya çıkan görsel şölen, heyecanın dışa yansımada insan vücudundaki mutluluk ve coşkunun ifadesidir. Farklı alanlarda görüldüğü üzere futbolda da değerlendirmeyi etkileyen farklı parametreler bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak insanların yaşam koşulları, kültürel ve ekonomik gelişmişlik düzeyi, bilim ve sanata ulaşılabilirliği gösterilebilir. Bir durumu önemli sayan kriterlerden biri ve pratikteki en açık kanıtı, o olgunun toplumla özdeşleşmesi ile ilgilidir. Futbol bugün dünya çevresindeki insanların ulaşılabilirdiği, ülkeler için kayda değer bir iletişim aracı olabiliyorsa ve bu iletişim aracı ile çeşitli alanlara girme imkânı sağlayabiliyorsa futbolun önemi inkar edilemezdir (Topkaya ve Tekin, 2011)

2.1.1. Dünyada Futbol

Dünya futbolunun tarihi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Futbolun atası MÖ 3000 yıllarında Çin'de oynanan "cuju" olarak kabul edilmişse de çeşitli tarihsel dönemler içinde futbol oyununa ait izlerle karşılaşmak olasıdır.

Futbolun günümüze kadar gelen örnekleri incelenecek olursa;

M.Ö. 8. yüzyılda futbolun ilk örnekleri Antik Yunanistan'da bulunabilir. Homer, ünlü eseri "Odyssea" da top oyunlarından bahseder. Antik Yunan'da "Epyskros" ve Roma İmparatorluğu'nda "Harpastum" olarak bilinen iki farklı tür vardır.

MÖ 3000 yıllarında Asya Hun Devletinde ve Çinlilerde bulunur. Mısır'da MÖ 2500 yıllarına tarihlenen mezar kabartmalarında futbol oynayan insanların kabartmaları bulunmuştur.

1074 yılında Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lügat-it Türk'ünde Orta Asya'da kız ve erkek takımlarla oynanan Tepük adlı oyundan bahseder. Oyun sadece ayakla oynanır.

Güney Amerika kıtası içinde ilkel futbol örneği Meksika'da bulunmuştur. İspanyol ve İtalyan sömürgeciler, Güney Amerika kıtasına futbolu getirdiklerini iddia etseler de, daha önceki dönemlere ait arkeolojik kalıntılarda futbol izlerine rastlanmıştır.

Futbol benzeri ve bilimsel kanıtı ortaya konan ilk oyun MÖ 300-200 yıllarında Çinliler askeri eğitim için oynanan cuju olarak gösterir. İki bambu direk ile sabitlenen 30-40 cm yükseklikteki bir kaleye saç ve tüylerle dolu deriden yapılmış bir top sokmayı amaçlayan

bu oyunda, topa el ve kol harici herhangi bir yere dokunmak mümkün olmaktadır. Birkaç yüzyıl sonra, cuju'nun izlerini taşıyan ve ilk olarak 644 yılında keşfedilen kemari adlı oyun Japonya'da ortaya çıktı. Rekabetçi olmayan kemaride Cuju'dan farklı olarak amaç dairesel bir alanda oyuncuların topa vurmalarıydı.

Avrupa'da futbola benzeyen bilinen ilk oyun Antik Yunan'da olmuştur. Episkiros adlı bir oyundur. Vücudun her yeri ile teması serbest olan oyunda, oyuncular iki takım halinde ve her takım rakip takımın sahasının sonundaki topu hat üzerinden pas vererek veya atarak geçmeye çalıştı. Benzer bir oyun daha sonra Roma İmparatorluğu'nda harpastum adı altında oynandı. (Futbol Tarihi). 2004. <http://en.wikipedia.org/wiki/Football> 2022'ye erişildi)

İngiltere'nin kasabaları veya köyleri arasında oynanan kalabalık futbolu denilen oyunun amacı, topu rakip takım kasabası veya köyü içinde belirlenen alana göndermektir. Hemen hemen hiçbir kural bulunmadığı bu oyun içinde oyuncu sınırı yoktu ve yüzlerce kişi savaşılabiliyordu. Bu olaylar sırasında meydana gelen karışıklığı ve olayları aktaran Kral II. 13 Nisan 1314 tarihinde Edward tarafından İngiltere'de futbol oynaması yasaklanmıştır. Bu yasak daha sonraki hükümdarlar tarafından devam ettirilmiş ve ülkede futbol oynamak 300 yıl yasaklanmıştır.

İngiltere'deki kalabalık futbola benzer bir oyunda Fransa'da görülmüştür. Soule, cholle veya choule olarak adlandırılan bu oyun hakkında bilinen ilk veriler 1147 yılında rastlanılmıştır. 1319 yılında Kral Philippe V. 1369 yılında Kral Charles V. Ülkede bu tür oyunların oynanması yasaklanmıştır.

İtalya'da ise 16. Yüzyıl içinde ortaya çıkan ve calcio fiorentino adlı spordaki amaç, topu rakibin kalesine göndermektir. Topun kontrolü, bir takım arkadaşına pas vermesi ve kaleye göndermesi için el ve ayakları kullanmak serbestti. FIFA, tüm bu futbol benzeri sporların günümüz futboluyla doğrudan bir bağlantısı olmadığını belirtiyor.

Futbol Federasyonu'nun kurulmasından sonra İngilizler tarafından dünyaya yayılmaya başlamıştır. G. Afrika'da yaşamış İngilizler, ülkede ilk futbol hareketini 1869 yılı içinde başlatmış, ülkede ilk futbol turnuvası 1884 yılında yapılmıştır. 1884, Amerika Birleşik Devletleri'nde Futbol Federasyonu kurallarına göre düzenlenen ilk futbol müsabakasıydı.

19. yüzyılın ortalarından itibaren İngiltere'de futbol bir düzene girmeye başlamış, 1857 yılında ise ülkede futbol kulübü ilk kez kurulmuş ve 1875'te "FA" kısaltmasıyla İngilizlere

ait Futbolla ilgili Federasyon kuruldu. Sonrasında Avrupa ve dünyanın geri kalanına yayıldı. Günümüzdeki Futbola ait temellerin tarihleri şöyledir;

1841 - Futbol topunun mükemmel bir küre olduğunun kabulü.

1848 - Futbol kuralları "Cambridge kuralları" adı altında toplandı ve bu kurallarla ilk futbol maçı Cambridge'de oynandı, öğrenciler arasında ilk futbol maçı oynandı.

1855 - Bir İngiliz takımı ilk kez futbol oynamak için yurt dışına çıkar ve böylece Almanya'da futbolun temellerini atılmış olur.

1857 - İngiltere'de ilk futbol kulübü kurulmuştur (Sheffield Club).

1863 – Dünyada ilk kez Futbol Federasyonu İngiltere’de kurulmuştur. Bu durum modern futbol oyununun doğuşudur.

1870 - Portekiz'de yaşayan İngilizler burada futbolu yaymaya başlar.

1871 - "King's Cup" veya "İngiltere Federasyon Kupası"nın Başlangıcı

1872 - "İngiltere-İskoçya": ilk uluslararası maç.

1875 - Kalelere üst direkler yerleştirildi ve kafadan vuruşlara izin verildi.

1876 - Köşe kuralı kabul edilmiştir

1879 – Glasgow bölgesinden Darwen bölgesine para teklifiyle bir futbolcu getirerek profesyonelliğin yolu açılmıştır.

1882 - Futbol kurallarını değiştirmeye yetkili "Uluslararası Kurul"un kurulması

1885 - İngiltere'de profesyonellik resmîyet kazanmıştır

1886 - Ofsayt kuralı kabulü

1889 - Danimarka ve Hollanda'da futbol federasyonu kurulması

1890 - Futbol maçında hakeme tam yetki verilmesi

1891 - Penaltı kuralı getirilmiştir.

1893 – Amerika kıtasında ilk futbol federasyonu kurulmuştur (Arjantin)

1895 - İngiltere'de oynanan ilk bayanlar futbol maçı

1899 - Sürenin belirlenmesi 90 dakika, boyutlar 118,4 x 91.4

1901 - Sheffield United - Tottenham Hotspur FA Cup finali 110.802 kişi tarafından izlendi.

1902 - İngiltere dışında oynanan ilk uluslararası maçta Avusturya Macaristan'ı 5-0 yendi.

1903 – Ortalamanın kabulü

1904 - Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İsveç, İspanya, İsviçre FIFA'yı kurdu

1906 - Güney Afrika, ilk uluslararası maçında Brezilya'yı Brezilya'da 5-0 yendi.

1907 - Kendi sahasındaki bir futbolcunun ofsayt sayılmadığının kabulü

1908 - Futbol ilk kez Londra Olimpiyat Oyunları'nda Olimpiyat Oyunlarına dahil edildi.

(serenti.org, erişim tarihi 05.04.2022)

2.1.2. Türkiye'de Futbol

19. yüzyıl sonlarına doğru Türkiye'de oynanmaya başlandığı bilinmektedir. Osmanlı'nın Selanik eyaletinde ilk defa oynanırken daha sonra Ege sahilindeki İzmir- Bornova'da oynamaya başladığı bilinmektedir. (Fişek, 1985)

Kurulan ilk kulüp, İngilizlerin İzmir ilinde kurduğu kulüptür. Daha sonra İstanbul'da Moda ve Kadıköy semtlerinde oynanmaya başlamıştır. İzmir'den gelen karma futbolcular 1897'de İstanbul karma futbolcularıyla karşılaşma yaparak Türk toprağındaki ilk futbol maçı yapılmıştır. İlk Türk futbol takımını Reşat Danyal Bey ve Fuad Hüsni Bey tarafından dönemin casuslarından kaçmak için kurulan "Black Stocking" oldu. Türk Milli Takımının ilk futbol maçı 1901 senesinde Rumlar ve Türkler arasında yapıldı. (Hiç yılmaz, 1980)

İstanbul'da bulunan İngilizlerin başını çektiği ve Yunanlıların da katılımıyla genişleyen futbol sevgisi, birbiri ardına futbol kulüplerinin kurulmasına neden oldu.

İlk kulüp, İngiliz ve Rumların ortaklaşa kurdukları Kadıköy Futbol Kulübüdür. 1905 yılında Mekteb-i Sultani 10. sınıf öğrencilerinden ve Ali Sami Yen'in önderliğinde Galatasaray'ı kurdu. 1905-1906 sezonunda İstanbul Ligi'ne katılan Galatasaray, 1907-1908'de kazandığı ilk şampiyonluk olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun sonlarına doğru 1918 yılında İstanbul İtilaf Devletleri'nin işgalindeyken Türk takımları İngiliz işgal kuvvetlerine takımlarını yenerek futbol oyununun Türk halkında yaygınlaşmasına yardımcı olmuştur. Daha sonra ilçe adlarını

taşıyan kulüplerin kurulmasıyla, Fişek'in konuyla ilgili açıklamalarından İstanbul dışında Altınordu, Anadolu, Süleymaniye ve Anadoluhisarı gibi takımların olduğu görülüyor. İstanbul'da futbolun ilçeden ilçeye yaygın olduğu görülmektedir.

Türkiye'de futbolun gelişmeye başladığı dönem 1908-1923 arasındadır. Futbol Federasyonu, 1923 yılında "Futbol Müteveli Heyeti" adı altında kuruldu. Ardından FIFA'ya başvurdu ve 21 Mayıs 1923'te Türkiye FIFA'nın 26. üyesi oldu. İlk maç 1923 senesinde Taksim Stadında Romanya'ya karşı oynandı ve sonuç 2-2 oldu. Takip eden dönemde, Billy Hunter, 1924 Paris Olimpiyatları'na Milli Takım'ı hazırlamak için İskoçya'dan getirildi. Hunter, çağdaş futbolu Türk futbolcularına tanıtan ve sistematik olarak yetiştiren ilk teknik direktör oldu. (Aksoy, 1993)

Türk Milli Takımı, ilk defa 1950 yılı ile 1954 yıllarında Dünya Kupası finallerine katılma hakkını fiilen elde etmiştir. Avrupa Kupalarında 1997-98, 1998-99, 1999-2000 sezonlarında Şampiyonlar Ligi'nde oynama başarısını elde etmiştir. 1999-2000 sezonunda Şampiyonlar Ligi'nden elenerek UEFA Kupası'nda yoluna devam eden Galatasaray, hiç yenilmeden UEFA Kupasını kazanmıştır. Başarılarına yeni teknik direktörü Mircea Lucescu ile devam eden Galatasaray 2000-01 sezonunda, tarihinde ilk kez Avrupa Süper Kupası'nı kazanmış ve Şampiyonlar liginde çeyrek final oynama başarısını göstermiştir.

Meşrutiyet sonrası özgürlük ortamında yeni takımlar kurulurken, Türk takımları da ciddi anlamda varlıklarını teyit ettiler. Pazar, Cuma, İstanbul Türk Antrenör Derneği ve İstanbul Şampiyonluk Ligi gibi farklı lig isimleri altında önemli organizasyonlar yapıldı. Ardından gelen savaşlar ile futbola yaklaşık 11 yıl ara verildi.

Cumhuriyet döneminde, zafer ile birlikte yeni bir milletin temelleri atılırken, modernleşme ve ileri dünya medeniyetleri seviyesine ulaşma hedefi bu yeni milletin ilk hedefi olmuştur.(Serhat, 2000). (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Futbol>)

2.1.3. Irak'ta Futbol

Birinci Dünya Savaşın dan sonra futbolun Irak a gelmesi 1919 yılında okullara beden eğitimi ve spor dersinin Bağdat'ta başlaması ile oldu. 1923-1924 sezonunda, İngiliz Cajoles Kulübü ile işbirliği içinde, Bağdat'lı takımlar için ilk yerel futbol turnuvasını organize edildi ve bu turnuvaya Cajoles Kupası adı verildi.1948 yılında Irak okul futbol takımı ve Lübnan okul takımıyla ilk maçını oynadı.Maç 4-2 bitti ve maçı Lübnan takımı kazandı.

Irak Futbol Federasyonu 1948'de kuruldu , 1950 de FIFA'ya katıldı ve 1951 yılında ilk Irak milli takımı oluşturuldu.1951 de Irak milli takımı Türkiye'ye geldi. İlk maçı 2 5 1951 de İzmir takımıyla oynadı. Maç 7-0 bitti ve maçı İzmir takımı kazandı.Daha sonra Irak futbol takımı 13-5-1951 de Ankara takımıyla oynadı.

Irak Premier Ligi, Irak futbolunun en üst düzey ligidir. 1974 yılında kurulan Irak Futbol Federasyonun organize ettiği 20 takımın şampiyon olabilmeleri için müsabakalar düzenlenir. Irak super Ligi sezonları Eylül ayında başlar. Yer alan 20 takımdan 38i iç saha ve deplasman maçı yapar ve sezon başına toplam 380 maç oynanır. Lig, 1974'te Irak Futbol Federasyonu'nun Kurumsal Lig'inin Irak Premier Ligi ile değiştirmesiyle kuruldu.

Irak, Arap Kupası'na beş kez katıldı (1964, 1966, 1985, 1988, 2012). Katıldığı beş maçın dördünü kazandı (1964, 1966, 1985 ve 1988). Aynı zamanda Asya seviyesinde yer alan Irak en güçlü Asya takımlarından biridir. Asya Kupası'nı 2007'de bir kez kazandı. Irak, Asya Oyunları için 1982 de altın madalya kazandı ve Körfez Kupası'nı üç kez kazandı (1979, 1984 ve 1988) Irak Federasyon Şampiyonası ile 2002 yılında Batı Asya Futbol Birliği katıldı

Irak milli futbol takımı olarak ilk uluslararası maçı 1957'de Lübnan'da oynadı ve Fas milli futbol takımıyla 3-3 berabere kaldı. Irak, 1974 Dünya Kupası elemelerine ilk kez katıldı. 1986 da FIFA Dünya Kupası katıldı.

Al-Quwa Al-Jawiya Kulübü, 4 Temmuz 1931 de Bağdat ın Rusafa ilçesinde kurulan bir futbol kulübüdür ve Irak premier Ligi'nde mücadele etmektedir. Sonuncu ligi 2016-2017 sezonunda olmak üzere altı kez Irak premier Ligi şampiyonluğunu kazandı. Takım dört kez Irak Kupası'nı, üç kez Umm al-Ma'arik Şampiyonası'nı ve sadece iki kez Irak Süper Kupası'nı kazandı. 1996-1997 sezonunda Irak Ligi, Irak Kupası, Umm al-Ma'arik Şampiyonası ve Süper Kupa sını kazandığı için Irak futbol şampiyonluğuna ulaşan ilk takımdır.

Al-Shorta Kulübü, 1932 yılında futbol takımı olarak kurulmuş bir Irak spor kulübüdür. 1974 yılında Irak Federasyonu kulüp sistemini Irak futboluna tanıtmış ve böylece ligdeki polis ekiplerinin (Polis Mekanizmaları, Polis Kurtarma ve Polis Koleji) ilk sezonuna katılmak üzere Al-Shorta Spor Kulübü (tek takım) ile değiştirilmiştir. Takımın en önemli başarıları: Irak Premier Ligi'ni 4 kez (1980, 1998, 2013 ve 2019) kazandı ve durmadan önce 2003 ve 2014 sezonlarında lider oldu ve Umm Al-Ma'arik Şampiyonasını kazandı.

Yıllar içinde 3 kez (2000, 2001 ve 2002), 1 kez Al-İraki Süper Kupası (2019) ve 1 kez Arap Şampiyon Kulüpler Kupası (1982)

Al-Zawraa Kulübü, 1969 yılında Irak'ın başkenti Bağdat'ta, Al-Shaljah'da kurulmuş bir Irak kulübüdür ve Irak Premier Ligi'nde 38 tane kupası olduğu için ilk takım olarak kabul edilmektedir. Kulübün 14 kez lig şampiyonluğu, 16 kez Irak Kupası Ligi şampiyonluğu ve 5 kez Irak Süper Ligi şampiyonluğu ile en çok şampiyonluk yaşayan isim oldu. Irak Ligi ise bir kez birincilik, 3 kez de Umm al-Ma'arik şampiyonluğu kazanmış oldu.(<http://niiis.com/history.html>)

2.2. Futbol Hakemleri

Futbol oyununda en önemli paylardan birinin futbol hakemlerine ait olduğunu söylemek yanlış olmaz; bunun nedeni oyunu takip ederek, oynayan veya bir şekilde rol alan kişilerin beklenti ve tatminleri tamamen hakem kararlarına bağlı olabilir (Can, 1994).

Futbol hakemliğinin konumu gereği yapılması zor mesleklerden biridir. Zorluk, bu görevin futbol kuralını bilmeyen seyirci önünde yapılmasıdır. Buna, hakem kararlarına karşı sürekli itiraz eden yönetici, antrenör ve sporcu da eklenince, hakemlerin karşılaşmış olduğu zor süreçler doğal olarak meydana çıkacaktır. Hakemlerin kurallara göre maçı yönetmesinden başka bir düşüncesinin olmadığı maçta, hedefleri yalnızca kazanma üzerine kurulu olan iki takım ve taraftarları, kuralları bilmemekten kaynaklanan cehaletleri nedeniyle verdikleri kararları kendi kendilerine değerlendirirler ve dolayısıyla iki farklı görüş ortaya çıkmaktadır. Seyirciye göre onlarca hakem, desteklediği takım aleyhine verilen kararların çoğunda haksızdır. Çünkü tek düşündükleri takımların kazanmasıdır. Günümüzde spor dünyasında profesyonellik gelişimi ve üstün performanslara çıkma düşüncesi, futbol hakeminin fiziksel, oyun kuralı bilgisinde ve psikolojik yeterli olma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Cel, 1994).

Sporda anlam, maçta sayıları belirleyen, kuralları uygulayan ve uymayanları cezalandıran kişidir. Hakem, müsabakayı sıkıcı hale getirmeye değil, eğlenceyi adaletten uzak tutmaya çalışan kişidir. Hakemlik; bilgi, yeterlilik, kişilik, uygunluk, eğitim ve odaklanma gerektirmektedir. Hakem; örnek yaşantısı, dürüst ve yerleşik kişiliği ile toplum sosyoloji ve insan psikolojisinden anlayan, insanların bireysel ve toplumsal halleri ve hareketleri hakkında çıkarımlarda bulunabilen, saha içi ve saha dışındaki davranışlarıyla olumlu bir

model olması gereken bir kişidir Cel, 1994). Kuralları çok iyi bilmeli. Görevi oyuncuları kurallara göre yönetmek olan hakem, kuralları en iyi bilen kişi olmalıdır (Collina, 2004).

Hakem; öncesinde kuralları belirlenmiş çerçevede karar verirken hem seyirci ile sporcu arasında hem de rakip takımlar arasında bir köprü görevi görür (Orta, 2000). Hakim; hukuk kurallarını ihlal eden kişileri yargılamaktadır. Bu davada acele etmez, vakit ayırır, tanıkları dinler, delilleri inceler ve kanunun ilgili maddesine göre karar vermektedir. Aldığı kararlar hukuka aykırıysa onun üstündeki mahkemeye giderek bozulur ve adaletin tekrar sağlanmış olur. Ancak hakemlerin pozisyonu bu durumdan oldukça ayrıdır. Anlık kararlar vermeli, kararı sorgusuz sualsiz uygulamalı, uymayan kişiler maçtan veya gerekirse stadyum dışına çıkarmalı ve oyunun kaldığı yerden yeniden başlarsa hakemden men edilir; Yanlış da olsa kararlarından geri adım atamaz. Gerek hakem gerekse de hakim kuralı işledikleri, adalet sağladıkları ve kurala uymayanı cezalandırdıkları görülmektedir.

Hakem; maçları ve müsabakaları kuralına uygun ve taraf tutmadan yönetmekle görevlendirilen kişidir. Hakemlik; beceri, bilgi, kondisyon, koordinasyon, deneyim, yetkinlik, kişi davranışı ve odaklanma gerektirmektedir. Hakem bir maçta kaygılı, korku dolu ve stresli gibi psikolojisini düzenleyerek gerçek kararı verebilme yeteneğine haiz olmak zorundadır (Durna, 1997). 1819 senesine kadar futbol maçları hakemsiz oynanırdı, takım kaptanları da hakemdi ve daha sonraları bu yönetimin sakıncaları görüldüğünden sahaya girmemesi şartıyla dışarıdan bir hakem atandı (Radnedge K, 1994). Futbol oyunu ilk kez 1860 senesinde belirlenmiş kurallar çerçevesinde oynanmaya bağlandı. Bu erken dönemlerde saha dışında masada bulunan iki hakem arasındaki anlaşmazlıklarda karar verecek ve süreyi ölçen iki hakem ve bir hakem vardı. 1900 yılından sonra futbol saha çizgileri günümüzde kullanılan çizgilere benzemeye başladı. 1902 yılında bugün olduğu gibi gol ve ceza sahası belirlendi. Hakemlerin ofsayt kuralını belirlemesi için orta çizgi çizilmiştir. Bununla birlikte mevcut diyagonal sistem 1905 yılında uygulanmaya başlanmış ve daha sonra Sir Stanley tarafından geliştirilmiş ve günümüze kadar gelmiştir (Durna, 1997).

1871'de, ilk turnuva (FA Challenge Cup), düzenlendi. Bu turnuva hakem ve takımların bir üyesi olamayan iki yardımcı hakemin yönettiği ilk turnuvadır. Tarafsız bir maç görevlisi fikri, bu yıllarda doğdu; ancak hakemin pozisyonu ve kararlarını tanımlanması birkaç yıl aldı. 1888'de, FA'nın 12 profesyonel kulübünün ilk şampiyonası yapıldı. Profesyonel futbolun yanı sıra oyunun sonuçları da önem kazanıyor ve buna bağlı olarak da kuralları kontrol eden tarafsız hakemlere olan ihtiyaçta artıyordu.

Dört İngiliz Birliği (İngiltere, İskoçya, Galler, İrlanda) tarafından 1886'da kurulan (IFAB), futbol oyun kuralları üzerinde kontrole sahipti. 1891'de IFAB, kurallarda önemli revizyonlara karar verdi. Hakemler sahadaki karar sorumlusu olarak ortaya çıktı ve yardımcı hakemler saha çizgileri üzerinde hareket ettiler. Bayraklarını topun oyun dışında olup olmadığını belirlemek için kullanıyorlardı. Hakem, düdüğü ile sahadaki en yetkili kişi oldu. Hakem ve iki yardımcı hakem pozisyonları, yıllar sonra kuralların değişmesine paralel olarak gelişti.

1893 yılında, futbol hakemliğini teşvik etmek amacıyla Wall ve Pickford, Londra'da Hakem Derneği'ni kurdu. Hakemleri kendi merkezlerinde eğitmek, görevlerine hazırlamak ve statülerini iyileştirmek istediler. Ayrıca Hakem Derneği, hakemlere seyahatler ve maçlar için mali yardımda bulundu. Pickford 1896'da ilk hakem tablosunu yayımladı. Bu önemli rehber, hakemler, IFAB duyuruları, kulüpler ve futbol oyuncularını için talimatlar (1891'de yaklaşık 1000 İngiliz uzmanı vardı) dahil olmak üzere yıllık bir yayın haline geldi (FIFA, 2004).

2.2.1. Hakemlerin Görevleri

- Oyun kurallarını uygulamak ve yönetmek
- Diğer hakem ile iletişim kurarak oyunu yönetir.
- Oyunun yeniden başladığını bildirir ve kontrol eder.
- Oyunun kurallarına göre oyunun süresini belirler, maçtaki olay ve durumlara göre uzatma dakikalarını puanlar.
- Maç esnasında ve devamında tüm etkinliklerin bilgilerini içeren raporu ilgili kurumlara sunar.(Futbol Oyun Kuralları Kitabı 2018-2019-TFF)
- Maç öncesi denetimden önce oyun alanına girişten çıkışa kadar disiplin cezası verme yetkisine sahiptir.
- Bir sporcu yarışmanın başında oyun alanına girmeden ihraç etme ihlali yaparsa, hakem o sporcunun müsabakada oynamasını engelleme yetkisine sahiptir.
- Hakem, maçın başlangıcında sahaya çıktığı andan maçın sonuna kadar sarı ve kırmızı kartlar gösterme ve oyun kurallarının izin verdiği maçlarda bir oyuncuyu geçici olarak ihraç etme yetkisine sahiptir.

- Spor etiğine aykırı davranan takım görevlilerini cezalandırır, gerektiğinde oyun sahası ve çevresinden uzaklaştırır.
 - Hakem maçı yönetmekle görevlendirilmişse, oyunun kurallarını çok iyi bilmelidir. Ancak oyunun kurallarını bilmek yeterince değerlidir, bu bilgisini sahaya yansıtarak fiziği ve kondisyonu ile herkese örnek olmalıdır.(Collina 2004),
 - Tempo ve sertliğin yüksek olduğu bir maçta, futbolcunun rakibe yaptığı müdahalelerde, rakibin sağlığını tehlikeye atabilecek hareketlerde maçın hakemi derhal oyuna müdahale etmeli ve gerekli cezayı vermelidir. Rakip sporcu için tehlike oluşturan müdahalelerde ve yerden kayarak yapılan müdahalelerde gereken ceza verilmelidir (Çetiner 2000).
 - Müsabaka sonu skor ve zaman raporunu tutmaktadır. Tespit ettiği usulsüzlükler ile gerçekleşmiş olayları detaylıca anlattığı bir rapor tutmaktadır. Tuttuğu rapor Futbol Federasyonu ile ilgili yerlere sunmaktadır.

2.2.2. İyi Bir Hakemin Özellikleri

Hakemlik mesleği teknik bilgi ile yapılırsa da başarılı hakemlik sanattır denilebilir. Sanat icra ederken dürüst kişiliği ile insan psikolojisini ve toplum sosyolojisini anlayan, bireysel ve toplumsal davranışları yorumlayabilen, saha içi ve saha dışı davranışlarıyla örnek teşkil eden kişilik özelliklerine sahip olmak gerekir. Hakemlerin kişilik özellikleri ve karakterleri, farklı hakemlik türlerinin kaynağıdır. Ayrıca hakemin yarışma alanındaki sanatsal becerisinin büyük bir kısmı onun kişisel özelliklerine bağlıdır (Weinberg ve Richardson, 2008; Orta, 2002; Bakırtaş, 2008).

Kişilik özellikleri

- Uyum

Sahada uyumu sağlamak için en etkili silah iletişimdir. İyi bir iletişim kuran ve uyumu yakalayan hakemler sahada başarılı olacaktır. Hakemler sahadaki herkesle eşit mesafede saygılı bir iletişim kurarak maçı uyum içinde yönetir.

Hakemler üçlü ile mükemmel bir iş birliği ve uyum içinde çalışarak kritik pozisyonları ele alabilirler. Kendi aralarındaki iş birliğini gizli işaretlerle güçlendirerek çok başarılı bir rekabet yönetimi sağlarlar.

- Tutarlılık

Sahadaki herkes tutarlı bir hakemi kabul eder. İki takım arasında eşit mesafede olmayan hakemler sahada çok zor anlar yaşıyor. Tutarsız hakemler ilerlemek kolay değildir ve anında eleştirilir ve toplum tarafından çok fazla baskıya maruz kalmaktadır.

- Denge

Hakemlerin herkesi memnun etme yaklaşımı boş ve zarar verici olmaktadır. Gevşemenin başlangıcı hata yapmaktan, insanları hayal kırıklığına uğratmaktan veya kontrolü kaybetmekten korkmak olarak görülür ancak durum böyle değildir. Hakemlik yaparken hakemin normal bir heyecan düzeyine sahip olması önemlidir. Duygularınızı ve eylemlerinizi kontrol etmek de önemlidir. Hakem, oyuncuların, antrenörlerin, yöneticilerin ve seyircilerin üzerlerinde baskı kurarak kararlarını etkilemelerine izin vermemelidir.

- Kararlılık

Bir hakemin karar vermek için sadece 0.86 saniyesi vardır. Hakem, hakarete eylem gerçekleşir gerçekleşmez veya mümkün olan en kısa sürede tepki vermelidir. Bu, çalınacak tüm düdüğlerin tereddüt etmeden ve kararlarını yoruma açık hale getirmeden oynanması anlamına gelir. Gördüğü pozisyonu anlaması ve kavraması biraz zaman alabilir. Doğru kararı vermek çok önemlidir.

- Güven

Kendilerini yetkin bulan hakemler kendilerine ve niteliklerine güveniyorlar. Bu özgüven her durum ve rekabetin üstesinden gelebilir. Kendine güvenen hakemler her zorlukta kendilerini kontrol edebilirler. Bu, kendilerinden şüphe duydukları anlamına gelmez, sadece kötü bir düdüğ çaldıklarında veya aksilik olduğunda kontrolü kaybetmezler. Bu tür hakemler, rekabeti kendi kontrollerinden daha fazla dikkate almazlar, daha çok becerilerini en iyi şekilde sergilemek için kendilerine güvenirlir. Kendinize inanmıyorsanız ve bir görevde kötü performans göstereceğinizi düşünüyorsanız, kendinizi uzun bir oyuna hazırlamanız gerekir (Ekmekçi, 2011).

- Değerlendirme ve karar verme

Bir şeyi yönetmek ve onun hakkında karar vermek, onun hakkında kesin bilgiye sahip olmakla başlar. Oyun kurallarını doğru yorumlamak ve uygulamak hakemin en büyük özelliklerinden biridir. Etkili yönetim sistemlerinin gelişmesiyle birlikte hakemlerin kendine olan güveninin, kuralları bilmeleri ile doğru orantılı olarak arttığını söylemek

mümkündür. Hakemlerin doğru kararı verebilmesi için sürekli pratik yapması gerekir. Hem zihinsel hem de fiziksel olarak hazır olması gerekiyor.

- Dürüstlük

İleride oynayacağınız takımlar ve oyuncular hakkında fikir beyan etmemelidir. Hakei tehlikeye atacak yorumlar yapılmamalıdır. Kin beslenmemelidir. Miktarı ne olursa olsun bahis oynamamalıdır. Sonuçta, hakemlikte ayrımcılık yapmak kişisel dürüstlüğü göstermektedir.

- Motivasyon

Kıdemli hakemler çalışmalarından büyük zevk alırlar. Bu duygu ve zevk, enerji hissetmek ve pozitif zihinsel düşünme ile bağlantılıdır. Profesyonel hakemlik çok çalışma, özveri ve pratik gerektirir. Bütün bu sözler, zevkle yakından ilgili olan yüksek bir motivasyon seviyesinden gelir. Bir hakemin hakemlikten aldığı zevk azalırsa, iş yerindeki uygulamasında motivasyonu azalacaktır. Hakemlerin kendi arasındaki bilinen sorunlardan birisi de hakemliği sürdüremeyen kişilerin artık bundan zevk alamamasıdır. Çünkü üzerlerinde çok fazla baskı var. Performanslarının değerlendirilmesi ve takdir edilmemesi olabilmektedir (Ekmekçi, 2011).

- Reaksiyon ve Hareket Süresinin Futbol Hakemlerinin Performansına Etkileri

Günümüz futbolunda sporcular güç, dayanıklılık ve sürat gibi özelliklerinin önemli ölçüde artması, futbolun, hakemlerin ve onların hazırlıklarının artan ihtiyaç ve taleplerini etkilemektedir. Sporcuların aksine, psikoloji, hakemlerin çalışmalarında çok daha önemli bir yere sahiptir. Hakemler saha içinde ve dışında streslidir. Kuralların dikkatli uygulamasından ve oyuncular tarafından uygulanmasından sorumludurlar. Müsabakaların düzenini ve akışını sağlamak için hakemlerin hızlı değerlendirmeler yapması ve karar vermesi gerekir. İlaveten futbolcu, antrenör, seyirci ve basın mensupları tarafından işleri zorlaştırılmakta ve sorgulanmakta olduğu göz önüne alındığında hakemliğin zor olduğu anlaşılmalıdır (tüm bunlar kısa sürede yapılır) (Vega, Ortiz ve ark. 2017).

Hakem, uygun karar verebilmek için üç esas faktörü yapmalıdır: Karar gerektiren duruma göre dikkatini vermeli, durumu oyunun kurallarıyla karşılaştırmalı ve uygun eylemi yapmalıdır. Karar verme sürecinin hızı önemlidir. Ayrıca bu kararın doğru ve yerinde olması beklenir. Hakemin görsel yeteneği ve tepki süresi, oyuncu davranışları ve rakiplerle

etkileşim sebebiyle maç sırasında hangi hareketin meydana gelebileceğini belirlemek özellikle önemlidir.

Futbol hakemliğinde tepki ve hareket süresi durumunu araştırmak amacıyla yapılan çalışmada; Hakemlik düzeyi, yaş, deneyim ve kondisyonun futbol hakemlerinin tepki ve hareket sürelerine doğrudan etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Ayrıca gözlemcilerin verdiği puanlar ile tepki ve hareket süreleri arasında bulunan ilişki de incelenmiştir. İspanya'daki Futbol Federasyonu'na bağlı aktif futbol hakemlerinin katıldığı bu çalışma, İspanyol Teknik Hakem Komitesi ile iş birliği içinde 121 hakem (ortalama yaş 26,9) ile gerçekleştirilmiştir. Hakemlik performansının değerlendirilmesi için araştırmaya katılan hakemlerin İspanyol Teknik Hakem Komitesi tarafından değerlendirilmiştir. 0 (çok kötü) ile 10 (mükemmel) arası değerler verilmiştir. Çalışmanın sonuçları 2015/2016 sezonunun sonunda kullanılmıştır. Bu çalışmada tepki süresi ve hareket süresi üstünde manidar bir etki olup olmadığına bakılması adına yaş, deneyim ve hakemlik düzeyi gibi faktörler değerlendirilmeye alınmıştır (Vega, Ortiz ve ark., 2017, s.20).

Sonuçlar, bir sonraki çalışmada psikolojik testlerin fiziksel testlerden daha önemli olduğunu göstermektedir. Hakemlerin seviyeleri ile tepki süresi aralarında bir ilişki olmaması bu çalışmada beklenmeyen bir sonuçtur. Tepki sürelerindeki farklılıklar, hakemlerin seviyesini ayırt etmeye izin vermez. Tepki süresinin karar verme sürecini etkilediği literatürde sıklıkla gösterilmektedir. Sonuçta futbol hakemi seçilirken psikoteknik testlerin olması gerektiği önerisi getirilmiştir (Vega, Ortiz ve diğerleri, 2017)

Dünyada bulunan gözlemci antrenörlerinin maçta hakemleri izlerken aklında şu sorular sürekli olarak yer almaktadır. Müsabaka sonunda hakemler performanslarına göre derecelendirilir. Aldıkları notlar kariyerlerini doğrudan etkiler. İyi bir hakem olabilmek için gözlemcilerin notları çok önemlidir. Aşağıdaki sorularda olumlu performans gösteren bir hakemin yılsonunda kariyer atlaması kolaylaşacaktır.

- Maçı kontrol etti mi?
- Fauller ve cezalar uygun mu?
- Önleyici/proaktif hakemlik yaptı mı?
- Elle oynamadaki karar uygun mu?
- Baraj kurulumu ve idaresi uygun mu?
- Hakemin oyunu başlatma ve yeniden başlatma yönetimi nasıldı?

- Oyuncuların oynaması amaçlandı mı? Zamanı boşa geçirme yaşandı mı?
- Hakem uzatma süresini doğru hesapladı mı?
- Avantaj kuralları kurala uygun mu?
- Hakem koşusu uygun mu?
- Hakem nasıl dahil olur?
- Hakem yetkiyi doğru paylaştı mı?
- Yardımcıları ile ilgili olumsuz kararlar aldı mı?
- Hakem oyuncular ve takımlar tarafından kabul edildi mi?
- Ofsaytlara verdiği karar uygun mu?
- Kale ve köşe vuruşlarıyla taç atışları kararları uygun mu?
- Hakem bu kararları vermede ne kadar başarılı oldu?
- Gol verilen pozisyon kararında hakeme yardımcı oldu mu?
- Hakem katılımında başarılı oldu mu?
- Pozisyonlarınız için çok fazla şey kaldı mı?

Futbol hakemi olmanın çeşitli zorlukları bulunmaktadır. Bunların bir kısmı, futbolun kurallarını yanlış anlayan seyirciler önünde yapılmasının zorluğudur. Hakemin vermiş olduğu karara sürekli itiraz eden antrenör, yönetici ve sporcular bu duruma katılırlarsa hakemlerin karşılaştıkları zorluklar kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Hakemlerin yerine getireceği ciddi durumlardan birisi de kaygı durumunu kontrol etmesidir. Kaygıdaki yüksek artış hem gerginliğe hem de yanlış kararlara neden olacağından stresi kontrol altında tutulması ciddi öneme sahip bir etmendir. Oyun durumuna göre meydana gelen olaylar, hakemin devamlı değişen ikazlarıyla dolmaya başlar. Bu nedenle hem dikkatini vermeli hem de verilere odaklanmalıdır (Cel, 1994).

İnsanlar, Biyolojik-psikolojik-sosyal bir varlık olmanın yanı sıra duygusal ve fiziksel'in yanı sıra bilişsel ve sosyal yönü ile bir bütünlük sağlar. İnsanlar bu bütünlüğü sağlıklı bir şekilde sağlarsa başarılı sonuçlar üretecektir. Hakemler de profesyonel sporcular oldukları için sportif performanslarının yanı sıra güçlü psikolojik yönleri de olması arzu edilir. Fiziksel beceriler nasıl eğitilebilirse, psikolojik beceriler de eğitilebilir ve geliştirilebilir. Hakemin psikolojik özelliği yeterli seviyede olması gerekmektedir. Yetkin hakemler;

- Psikolojik ve Fiziksel performans artışında etkili rolleri bulunur,
- Becerilerin geliştirilmesinde hızlıdır ve etkilidir,
- Performans karşısında negatif psikolojik engeli bertaraf etmede yararlıdır (Mahoney, 1986).

2.2.3. Futbol Hakemin olma Aşamaları

Futbol hakemliği için belirli şartlar ve süreçler, ülkeler arasında benzerlik göstermektedir. Türkiye'deki açılacak hakem kurslarının yetkisi ve kontrolü Türkiye Futbol Federasyonu'na (TFF) bağlı Merkez Hakem Kurulu'nun (MHK) iznine bağlıdır. MHK tarafından her ildeki İl Hakem Kurulları (İHK) aracılığıyla yapılmaktadır. İHK, hakeme olan ihtiyaç nispetinde aday hakem kursları açılması için Tahkim İşleri Müdürlüğü (TİM) aracılığıyla MHK'ye bildirir. MHK uygun gördüğünde İHK aday hakem kursları açabilmektedir. Her hakem ilk olarak aday hakem sıralamasından başlar. Aday hakemlik şartları aşağıdaki gibidir;

- Sağlıklı raporu,
- Adli sicil belgesi,
- 18 yaş küçük istekliler adına aile izni belgesi,
- Atletik olmalı ve tercihe dayalı olarak erkek boy 1,70 m, kadın boy ölçüsü 1,60 m üzeri olmalıdır. Aday Hakem (AH) mülakatında kursa ait geçerli başarı düzeyini tamamlamış olmak,
- 16-30 yaş arasında olmak.

Aday hakem kursunu bitiren hakemler, kendi illerinde amatör düzeyde en küçük yaş kategorisinde bulunan maçta görevlendirilir. Aday hakemin 3 yıl içinde il hakemi olmaları gerekir. İl hakemi olduktan sonra o hakeme TFF tarafından lisans numarası verilir. İl hakemliğinden sonra hakemler, hakemlik veya yardımcı hakemlik konusunda uzmanlaşmak zorundadır. Bir dizi mülakat ve sınavdan sonra, hakemlerin bu kategorilere terfi edip etmediği "Merkez Hakem Kurulu" tarafından açıklanır. Ülkemizde profesyonel liglerde hakem atamaları Klasman Hakemi unvanı ile başlamaktadır.

Bölgesel Amatör Lig'de başarıyla görev yapan Bölge Hakemleri ve Bölge Yardımcı Hakemler, Bölge Hakem Kurulunun önerisi ve onayı ile Sınıflandırma Hakemi ve

Sınıflandırma Yardımcı Hakemliğe aday gösterilir. Belirli şartı sağlamış ve sınavda başarılı olmuş aday, "Merkez Hakem Kurulu" onayıyla bu kategoriye yükseltilir. Klasman kategorisinde yer alan hakem ile yardımcıları 2.Lig/3.Lig maçlarında görev alır. Türkiye'nin en iyi iki liginde görev yapan hakemler Birinci Sınıf Hakem unvanına sahip olmalıdır. Derecede Başarılı Hakemler, sezon sonunda "Merkez Hakem Kurulu" Yüksek Sınıf Hakem Yükseltme Kursuna davet edilir. Bu derslerden başarılı olan hakem bir üst kısım hakem olmaya hak kazanmış olurlar.

2.2.4. Hakemlerin Yer Tutması, Hareketlenmesi ve Takım Çalışması

1. Genel Katılım ve Hareketlilik:

Hakemlerin hatasız karar verebilecekleri yeri seçebilmelidir. Katılımla ilgili tüm tavsiyeler, maç içindeki takım, oyuncu ve olay hakkında özel bilgileri kullanılarak uygulamalıdır. Çizelgelerde önerilen pozisyonlar temeldir. Bir "bölge" referansı, önerilen yerin hakemin etkili olacağı alandır.

Öneri:

- Maç kontrolü orta ve yardımcı hakemler arasında geçmelidir.
- Yardımcısı, hakemin genellikle geniş bir diyagonal sistem kullanması için hakemin görüş alanı içinde olmalıdır.
- Oyunun dışına doğru konumlandırma, oyunu ve yardımcı hakemi görüş alanı içinde tutmayı kolaylaştırır
- Hakem, oyunu görebilecek şekilde yakın ve kontrolünde olmalıdır.

Hakemler ayrıyeten aşağıda durumlara da önem vermelidir:

- Top alanında oyuncu çatışmaları
- Oyunun yönlendirildiği alandaki olası ihlaller
- Top uzaklaşınca sonradan oluşan ihlaller

Yardımcı Hakemlerin ve İlave Hakem Yardımcılarının Katılımı:

Yardımcı hakem, sondaki ikinci defans oyuncusuyla aynı seviyede olmalıdır. Yardımcı hakemlerin yerleri, gol/gol olmaması durumlarında karar vermek için gerektiğinde kale çizgisinin üzerine geldikleri durumlar dışında, kale çizgisinin gerisindedir. İstisnai durumlar olmadıkça, oyun alanında ilave yardımcı hakemlere izin verilmez.

2. Yer Alması ve Takım Çalışması:

Orta hakemler, yardımcı hakemden direkt olarak bilgi desteği istediğinde, yardımcısı gerektiğinde saha içine iki üç metre girip bilgisini verebilir O anda yüzleri de oyun alanına bakmalıdır. Korner atışlarında yardımcı köşe bayrağının olduğu yerde hazır olmalıdır. Ayrıca tartışmalı gol pozisyonlarında orta hakeme destek olmalıdır. Yine kalecilerin kale vuruşlarının nizami olup olmadığına bakarak orta hakeme destek olmalıdır.

2.2.5. Orta Hakem

Maçtaki tek yetkili ve tam yetkisi olan orta hakem, oyunun başından sonuna kadar görev yapar. Oyun dursa bile yetkisi ve görevi devam eder. Oyuna ait 17 kural bulunmaktadır ve hakem hepsini uygulamak zorundadır. Hakem oyunun durdurulması ve başlatılmasını istediğinde düdüğü çalar ve kararlarını ise beş farklı yöntem kullanmaktadır. Oyun kuralları bir oyuncu tarafından ciddi şekilde ihlal edilirse, örneğin oyuncu rakibine öfke ve şiddet uygularsa, hakem o oyuncuya sarı kart ile uyarı yapabilir veya kırmızı kart ile oyundan gönderebilir. Aynı oyunda iki sarı kart alan oyuncu doğrudan kırmızı kart alarak oyundan gönderilir. Bazı faul pozisyonlarında, hakem hücum eden takımın lehine olacağını düşünürse oyuna avantaj verebilir. İyi bir hakem, oyunun akışını bozmayan hakemdir. (FIFA 2020)

Hakemler, hem oyun hem de futbolculara engel olmadan oyuna hakim olabilmek için pozisyona mümkün olduğunca yakın olmalıdır. Hakem, koşan ve dripling yapan oyuncuların kendisini göremeyeceğini hatırlamalıdır. Pozisyona göre öngörüsünü kullanarak yer tutmaya gayret etmelidir (Merkezi Tahkim Kurulu, 2012).

Hakem takımlara maç başlamadan önce konuşma yaparak gerekli bilgilendirmelere yapmaktadır (Bu konuşma deplasman hakemleri için otel odasında detaylı olarak yapılacaktır):

- Oyunun seviyesi,
- Oyunun önem derecesi,
- Her iki takıma ait stil,
- Hangi köşenin kullanılacağı ve gerektiğinde nasıl değiştirileceği
- Oyuncu beklentisi,

- Saha ve hava durumu, devre sonunda eklenmesi gereken zamanın nasıl gösterileceği ve dördüncü hakemin nasıl ve ne zaman göstereceği,
- Oyun durması, çakışma ve benzeri durumlarda oyunun tekrar nasıl başlanması,
- Ofsaytınızı nasıl değerlendirirsiniz; Hakemin yardımcı olabileceği ofsayt durumlarında ne olacağı,
- Yardımcı hakemin hangi durumlarda (el, yumruk, dirsek, tekme vb. hareketlerin raporlamasında) yardım edeceği,

Maç öncesi yapılacak görevlerde;

- Belirgin bir el işareti yapılmamalıdır. Fakat bazen de, belli olmayan elle oynama hakem için çok yararlıdır. El işaretinin net bir anlamı olmalıdır. Bu anlam, maç öncesi konuşmalarda tartışılmalı ve üzerinde anlaşmaya varılmalıydı.
- Maç öncesi toplantının tamamlanınca maça ait hazırlıkta bitirilmiş olur. Daha sonra zaman çizelgesi çerçevesinde maç yerinde hazır olunmalıdır. Stadyuma transfer hakem ekibi olarak birlikte yapılmalıdır.
- Maçtan sorumlu saha komiseri ile birlikte gözlemciler ve temsilciler harici hiç kimsenin soyunma odanıza girmesine izin verilmemeli.
- Maçtan sonra hakem ekibinin takım çalışmasını değerlendirmek için zaman ayırması önerilir.
- Ayrıca, gözlemci ve hakemler arasında maç sonrası toplantı uygun bir zamanda yapılmalıdır (Merkezi Tahkim Kurulu, 2012).

2.2.6. Yardımcı Hakemler

Yardımcı hakemlerin yanında hakemler gibi sarı-kırmızı kart, düdük, bilgi kartı, top seçim parası ve kalem bulundurmaları zorunludur. Yardımcı hakem oyun alanına elinde bayrak ile girmelidir. Devre arasına girince ve maç bitince yine bayraklar sarılı şekilde orta hakem ile soyunma odasına girerler. Başlama vuruşunu yapacak takım belirlendikten sonra, her iki yardımcı hakem de servis atacakları yarı sahadaki kale ağlarını hızlıca kontrolü yapmalı ve oyuncuları kendi yarı sahasında saymalıdır.

Yardımcı hakemin verdiği karar, orta hakem için tavsiye niteliğindedir. Ayrıca yardımcı hakem, orta hakeme yardımcı olmak adına sorun çözümü için fikirlerini sunabilir. Yardımcı hakemler, belirlenen durumlarda orta hakemin kararlarına bağlı olarak tavsiye vermekle yükümlüdür. Bu durumlardan bazıları, topun tamamının sahayı terk edip etmediği, faulü, korneri ve topu oyuna sokmayı kimin kullanacağı, oyuncunun ofsayt olup olmadığı veya oyuncu değişikliği talebidir.

Gol olduğunda ve atılan golde şüphe yoksa orta hakemle göz iletişimi kurar ve ardından bayrağını kaldırmadan taç çizgisi boyunca 25-30 metre hızla orta çizgiye doğru koşmalıdır. Topun kale çizgisi hizasını geçme durumunun belirsiz olduğu durumlarda yardımcı hakem, topun kale çizgisini tamamen geçtiğini belirtmek için orta hakem ile göz temasını kurar ve orta çizgiye doğru hızla koşmalıdır. Yardımcı hakeme göre bir gol nizami bir şekilde gerçekleşmemişse, yardımcı hakem yerinde sabit kalmalıdır. Orta hakem daha fazla bilgi isterse ona daha sonra danışabilir. Hakem bu duraklamayı dikkate almazsa kararına uymalı ve orta çizgiye gitmelidir. Top, kale çizgisini geçmemişse, yardımcı hakem, hakemle göz teması kurmalı ve gerekirse göze çarpmayacak şekilde gizli işaretlerle hakeme el işareti yapmalıdır. Bayrak hakem görene kadar havada tutulmalı ve hakemi bilgilendirmek için her türlü çaba gösterilmelidir. Gol, ofsayt oyuncusunun pas verdiği ofsayt olmayan bir oyuncu tarafından atılırsa, yukarıdaki gibi ilerlemelidir.

Hakem bir serbest vuruş veya hakem atışı kararı verdikten sonra yaralanma nedeniyle oyun durdurulduğunda ve şut kullanılmadan önce meydana gelebilecek olaylar nedeniyle hakem meşgul olduğunda, o yarıdan sorumlu yardımcı hakem aynı seviyede durmalıdır. Hakem atış veya tekme yerinin belirlenebilmesi sırasında yardımcı hakemden oyuna başlamak için yardım istediğinde, oyun başlama yerini yardımcı hakem işaretledikten sonra görev yerine dönerek sahada bulunacağı yerde olmalıdır.

Hakem pozisyonu kontrol ediyorsa yön gösterilmemelidir. Bir kale vuruşu yapıldığında, yardımcı hakem, uygun olduğunda, topun kale alanı içine yerleştirilip yerleştirilmediğini kontrol etmelidir. Bir oyuncu vuruş yapıyorsa, vuruşu kale çizgisi hizasında kalenin alanında durarak, kaleci kullanıyorsa ceza alanı çizgisinde kale çizgisine paralel durarak kontrol etmelidir. Top düzgün bir şekilde yerleştirilirse, son defans seviyesinde yerlerini hızlı bir şekilde almaları gerekir. Top bozuksa, hakemi uyarmak için bayrağını kaldırmalıdır. Kale vuruşunda, tek vuruşta topun ceza alanını terk etmesini kontrol yapmalıdır. Ayrılmadıysa bayrağıyla hakemi uyarmalıdır. Her iki yardımcı hakem de kendi

görüş alanı içinde topun ceza sahasının her iki yan çizgisini de düzgün bir şekilde terk edip etmediğini kontrol etmelidir.

Her defasında kale sahası çizgisinde ayakta durmak ve beklemek, olası bir pozisyonda bir sapmanın yanlış algılanmasına neden olabilir. Ana şey, yardımcı hakemin ofsayt çizgisinde yerini almasıdır. Bir köşe vuruşunda yardımcı hakem, kale çizgisine göre köşe bayrağının arkasında bir pozisyon almalıdır. Köşe vuruşu, kale vuruşuyla aynı şekilde yapılmalıdır. Ancak kritik durumlarda, özellikle hakem uzaktayken, hemen bayrağını kaldırmalı ve hemen köşe yayını göstermelidir. İşaret yaptıktan sonra hızlıca köşe yayınına doğru gitmeli ve atıcıyı engellemeden köşe bayrak direğinde durmalıdır. (IFAB oyun kuralları, kural 6, 2021-2022)

2.2.7. Dördüncü Hakem

Dördüncü hakem maç sırasında şiddet olaylarını, oyun kuralına göre kontrol eden yardımcıdır. Ancak oyunla ilgili tüm konularda karar verme yetkisi orta hakeme aittir. Hakem, maç öncesi talimatlarında dördüncü hakemden beklentilerini belirtmelidir. Koordinasyon toplantısında başından sonuna kadar hazır bulunmalıdır. Maç sırasında oyuncu değişikliği çalışmalarına yardımcıdır. Gerekirse yedek top ayarlar.

Oyuncu oyuna girmeden önce yedek oyuncuların kullandığı kıyafet ve teçhizatı kontrol etme yetkisine sahiptir. Giysileri ve ekipmanı oyun kurallarına uygun değilse, hakeme haber vermelidir. Oyunun kurallarına uygun olarak maçın kontrolünde hakeme yardımcı olur. Ancak hakem oyunun tüm yönlerine karar verme yetkisine sahiptir. Maçtan sonra, hakem ve yardımcı hakemin görmediği herhangi bir kötü davranışı veya diğer olayları raporunda belirtmeli ve yazdığı raporu hakem ve yardımcı hakemlere bildirmelidir. Teknik alan olarak belirlenen alandaki tüm kişilerin sorumlu davranmasını hakeme haber verir. Yardımcı hakem daha sonra hakeme maçın ilk durağında oyuncu değişikliği talep edildiğini işaret etmelidir - önce bayrağı kaldırarak ve hakemi gördükten sonra bayrağı iki eli arasında başının üstünde yere paralel tutarak göstermelidir.

Yardımcı hakem, oyuncu değişikliğini dördüncü hakem yaptığı için orta çizgiye gitmemelidir. Dördüncü hakem oyuna girecek olan yedeğin kıyafetlerini ve ekipmanını kontrol etmeli ve değişiklik kağıtlarını almalıdır. Her durumda, ikame kartları dikkatlice kontrol edilmelidir. Dördüncü hakemin bulunmadığı durumlarda, ilk yardımcı hakem tarafından oyuncu değişikliği sayfasında gerekli düzeltmeler yapılmalıdır. Yedek oyuncu

oyun alanına girmeye hazır değilse, değişiklik talebi yerine getirilemez. Oyun alanına tekrar girme veya her durumda sahayı bırakan oyuncunun değiştirilme zamanlaması ve sahadaki ilgili oyuncuların değiştirilmesi hakem tarafından dikkate alınmalıdır (Merkezi Tahkim Kurulu, 2012, s. 49-52).

2.2.8. İlave Yardımcı Hakemler

İlaveten yardımcı hakemler aşağıdaki işaretleri verebilir:

- Gol atılmasında topun hepsinin çizgiyi geçtiği kontrol etmesi,
- Köşe vuruşunu veya kale vuruşunu hangi takım yapacağı,
- Penaltılarda, penaltıyı kullanmadan önce kalecinin kale çizgisini terk edip etmediği ve topun kale çizgisini geçip geçmediği (IFAB oyun kuralları, 2019-2020, s. 77).

2.2.9. Video Yardımcı Hakemler (VAR)

Futbol maçlarında, saha dışındaki bir yerde maç sırasındaki görüntüleri alan pek çok açıdan alan ekranlar bulunmaktadır. Bu odada teknik personel ve hakemler yer almaktadır. Bu kişilerin maç sırasında orta hakemin tam görmediği veya yorum yaparken güçlük çektiği kararlarda sağa en yakın kararı vermesine yardımcı olur. Teknolojinin futbolda kullanılmasıdır. Burada en fazla gereksinim duyulan yer, hakem kararlarındaki hataları mümkün olduğunca en aza indirmektir. Bu doğrultuda FIFA, "VAR" yani "Video Yardımcı Hakem" uygulamasını hayata geçirdi. İlk kez 2016 senesinde İtalya-Fransa maçında kullanılmış ve devamında ilk kez 2017 FIFA Konfederasyon Kupası'nda resmi ve büyük bir organizasyon olarak kullanılmıştır.

Ne zaman kullanılır (VAR)?

1-Gol/ Gol değil

- Hücum eden takım tarafından işlenen ihlal (elle oynama, faul, ofsayt vb.)
- Gol öncesi topun oyun dışı olması
- Gol / gol değil kararları

- Penaltı vuruşu yapıldığında veya top kale direklerinden ya da kaleciden döndüğünde kaleci ve/veya vuruşu yapan tarafından yapılan bir ihlal; ceza sahasına erken giren ve doğrudan oyuna dahil olan hücum/savunma oyuncusu tarafından yapılan ihlal

2-Penaltı/Penaltı değil

- Hücum eden takım tarafından penaltının oluşum aşamasında işlenen ihlaller (el, faul, ofsayt vb.)
- Penaltı öncesi top oyun dışı durumu
- Penaltı kullanım ihlali
- Hatalı penaltı kararları
- Penaltı kararının verilmemesi

3- Doğrudan kırmızı kart verilmesi

- Bariz bir gol fırsatını engellemek
- Tehlikeli oynama (sakatlamaya dönük oynama)
- Şiddet içerikli saldırı (ısıрма/tükürme vb.)
- Tahrik edici hareketler (jest/hareketlerle)

4- Yanlış kart kullanımı

Yanlış karttan cezalandırır ve hatalı (cezalandırılmış) olarak oyuncuya sarı/kırmızı kart verilirse, suçlu incelenebilir; Doğrudan bir gol, penaltı, kırmızı kart olmadıkça, fiili ihlalin kendisi araştırılmayacaktır. (IFAB oyun kuralları, 2019-2020, s.143).

2.2.10. Video Maç Görevlileri(AVAR)

Video Yardımcı Hakem (VAR); sadece penaltı/penaltı değil, gol/gol değil, direkt kırmızı kart (ikinci bir ihtar dışında) veya yanlış bir kimlik (ihtar veya gönderme) durumlarında “açık ve bariz hata” veya “gözden kaçan” duruma bağlı olarak ciddi bir olay durumunda koşullar; tekrar görüntüsünü kullanan ve sonuçta orta hakemine yardım eden bir saha görevlisidir.

Yardımcı video hakemi (AVAR), VAR'a öncelikle şu konularda yardımcı olan bir maç görevlisidir:

- VAR, incelemeye uğraşırken TV yayınlarını izler
- VAR ile alakalı olayın veya farklı gelişen teknik sorunların kaydını tutar
- VAR incelemeye uğraşırken, orta hakem ile iletişime geçer.
- Yapılan kontrollerin zaman kayıtlarını tutar.
- VAR kararları ile ilgili bilgileri ilgili taraflara (IFAF) iletmek.

2.3. Karar Verme

Karar verme sırasında kişi bir zorlukla karşı karşıyadır. Karar vermeyi gerektiren problem önemsiz ve karardan vazgeçme olasılığı yüksek olduğunda yaşanan kaygı düşük olacağından bu gibi durumlarda karar verici kararı verdiği farkında olmayabilir. Nitekim günlük hayatımızda birçok aktiviteyi yapmak için çeşitli kararlar vermemize rağmen, çoğu zaman bir karar verdiğimiz farkında olmayız. Ancak okul, meslek, iş, arkadaş seçimi veya kazancımıza en uygun yatırım alanını seçme gibi kararlar hayatımızı önemli ölçüde etkileyecek kararlardır. Bu nedenle bu tür kararlar vermek daha detaylı düşünmeyi, çok çalışmayı, araştırmayı gerektirir ve çoğu zaman yoğun bir kaygı içerir. Karar çok riskli veya geri döndürülemez ise, kararın sonuçlarını önceden tasarlamak ve en uygun seçeneği belirlemek daha önemli hale gelir (Bacanlı 2008).

Deniz'e (2004) göre karar verme sürecindeki bireyler; dikkatli, kaçınan, erteleyen ve panikle karar verme stillerini kullanır. Dikkatli karar verme stilini kullanan bireyler, seçimlerini yapmadan önce araştırmalarına devam eder ve çözüm seçeneklerini dikkatle değerlendirdikten sonra karar verirler. Kaçınan karar verme stilini kullanan bireyler, karar verirken sorumluluk alma cesaretine sahip değildir ve kişi, çevre tarafından yönlendirilmeye açık bir eğilim içindedir. Erteleyici karar verme stilini kullanan bireyler, önemli bir neden olmaksızın sürekli bir gecikme ve kaçınma durumundadırlar. Panik karar verme stilini kullanan bireyler, karar vermeleri gereken bir durumda kendilerini zamanın baskısı altında hissederler ve ulaşılmaması gereken noktayı iyi hesaplayamadan aceleci çözümlerle sonuca ulaşma eğilimi gösterirler.

Kuzgun (2000), karar verme davranışında belirli koşulların ortaya çıkması gerektiğini belirtmektedir.

1- Karar verme ihtiyacında bir gücün varlığı ve bireyin bu gücü hissetmesi.

2- Zorluğu ortadan kaldırmak için birden fazla seçeneğe sahip olmak.

3- Birey seçeneklerden birini seçme özgürlüğüne sahiptir.

Bireyin karar verme davranışındaki tercihi, bireyle ve çevreyle ilgili etkenlerden etkilenebilmektedir. Kimi kişiler karar verme aşamasında davranış kontrolünün kendilerinde olduğuna inanırken, diğerleri bu kontrolün dış etkenler tarafından belirlendiğine inanmaktadır. Bu nedenle, bireyin karar verme davranışına sahip olması kontrollü biçimi önemli bir faktördür. Denetimli, bireyin geçmiş yaşamdaki pekiştirici deneyimlerine dayanarak davranışının sonuçları kendi kontrolüne veya kendisi haricindeki güçlerin kontrolüne atfetmesiyle ortaya çıkan bir özelliktir (Dağ, 1990).

Demir'e (1985) göre karar verme pek çok açıdan tartışılmış ve tanımlanmıştır; ancak üzerinde anlaşılan genel ortak kaniya göre karar vermenin özellikleri;

- Etmen, eylemin seçimidir,
- Eylemi etkileyen her türlü yargı,
- Değerlendirmeler sonucunda bir yargıya varma sürecidir,
- Amaca ulaşmada farklı davranışları içeren alternatifler arasından etkin olanı seçme sürecidir,
- Problem çözme süreci,
- Olaylar veya problemler hakkındaki bilgileri yorumlayarak ve karşılaştırarak bir yargıya varmak,
- Bir süreçtir (Çetin 2009)

İnsanlar karşılaştıkları olaylar veya sorunlar karşısında karar vermek için farklı çözümler seçebilirler. Bu karar verme tarzı olarak bilinir. Karar verme stili, bir kişinin karar verirken gösterdiği önceden öğrenilmiş ve alışılmış bir davranıştır. Bir karara varmak üzere olan kişinin yaklaşımını, tepkisini ve eylemini içeren bir durumdur (Özbatak, 2013).

Karar verme kavramı birçok disiplin tarafından ele alınan matematik, tarih, tıp, psikoloji vb. spor bilimleri de bu alanlara dahildir. Karar verme ve karar verme tarzı sporda sıklıkla karşılaşılan önemli bir unsurdur. Bir antrenörün ya da sporcunun doğru kararı, istenen sonuçlara yol açacağı gibi, doğru yerde verilmeyen kararlar da olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir (Leveaux, 2010). Fizyolojik gelişim ya da teknik-taktik üzerine yapılan çalışmalar atletik başarıya ulaşmak için yeterli değildir. Stres altında hızlı ve doğru karar verme gibi bilişsel faktörlerin de başarıya giden yolda başarıyı etkileyeceği bilinmektedir.

Bu nedenle spor bilimciler tarafından sporcuların karar verme becerilerini geliştirmeye yönelik araştırmalar yapılmaktadır.

Egesoy ve arkadaşları (1999), antrenmanlarında etkili kararlar vermeye çalışan sporcuların ilerleme kaydettiğini belirtmektedir. Bir boks maçı sırasında, sporcunun rakibinin saldırısına karşılık olarak doğru sonuca bir an önce ulaşabilme kararını uygulayabilmesi önemlidir. Sporcunun kararının hızı ve kararı vurmanın sonuca (başarı veya başarısızlık) etkisinin bilinmesi, sporcunun performansının değerlendirilmesi sırasında ele alınması gereken bir konudur. Bu nedenle sporcular için karar verme stili ve etkili kararlar verebilme becerisi önemlidir.

2.3.1. Karar Verme Süreci

Karar verme süreci insanların hayatında önemli bir yere sahiptir. Bu sürecin verimli ilerlemesi, özgüven duygusu, kişiler arası iletişim ve gelecek planlarının oluşmasına olumlu katkı sağlayabilir. Doğru karar verme süreci sonucunda kişinin yaşamının olumlu yönde etkilenmesi beklenir (Dereli ve Acat, 2011).

Bireyin uygun kararlar alabilmesi öncelikle alternatif yolları doğru belirlemesine ve kendi beklentileri ile alternatifleri arasında uyum sağlamasına bağlıdır (Uzunoğlu, 2008). Bunun yanında doğru kararlar kişinin hayatında olumlu gelişmelere yol açacağı gibi, uygun olmayan kararların alınması da kişinin hayatında istenmeyen sonuçlara yol açabilmektedir (Gülbahçe ve Kartol, 2014).

Etkili karar verme yeteneği, eğitim programlarında yer alması gereken bir gerekliliktir. Etkili karar verme yeteneğine sahip kişilerin sorumluluk aldıkları, mantıklı bir karar verme stili uyguladıkları, olumlu özgüvene sahip oldukları ve yaşam enerjisinin yüksek olduğu belirtilmektedir (Dinçer, 2013).

Karar sürecinde asıl olan şey bir fikri meydana getirmektir. Yani kavrama ve yargılama sürecidir ve bu itibarla psikolojik bir yönü vardır. Ancak etkili ve verimli bir davranışın seçilebilmesi için gerekli araştırmaların yapılması ve bilgilerin toplanması gerekmektedir (Tosun, 1992, s.327).

Karar verme bir süreç olarak görüldüğünde bu süreçte bazı aşamaların olması doğaldır. Ancak karar vermeyi rasyonel bir eylem süreci olarak görmek ve öncelikle örgüt içinde gerçekleşen sosyal bir süreç olarak görmek, karar verme aşamalarının ayrı ayrı

belirlenmesi sonucunu doğuracaktır. Nitekim bu konuda farklı görüşlere sahip olan yazarlar, kararları farklı açılardan incelemiş ve farklı sonuçlara ulaşmışlardır (Onaran, 1971, s.87).

Dinçer ve Fidan (1995), karar verme sürecini aşağıdaki beş aşamada tanımlamıştır:

- Kararın hangi bağlamda verileceği belirlenmeli,
- Kararın gerçek bağlamında gerekli tüm veriler toplanmalı,
- Toplanan tüm veriler analiz edilmeli,
- Alternatif çözümler üretilmeli,
- Alternatif olarak üretilen veriler birbiriyle karşılaştırılmalı ve en uygun olanı seçilerek uygulanmalıdır.

Ersever'e (1996) göre karar verme süreci ardışık aşamalardan oluşmaktadır. Bu aşamalar:

- Karara neden olan durumun farkına varma: Birey karar vermesini gerektiren bir durum algıladığı anda karar verme süreci başlar.
- Kararın oluşturduğu sorunu tanımlama: Birey, kararın alınmasına neden olan durumu inceler ve tanımlar.
- Seçenekler Oluşturma: Bir karar verici olarak kişi, sorunu çözmek için yapabileceklerinin bir ölçeğini oluşturur.
- Eldeki seçeneklerin değerlendirilmesi: Kişi, seçenekleri uygulamaya koyduğunda, olası sonuçları kendisine sağlayacağı faydalar ve yol açacağı olası kayıplar açısından değerlendirir.
- Seçenekleri azaltma: Kişi, seçeneklerin olası sonuçlarını değerlendirerek seçeneklerin sayısını en aza indirmeye çalışır.
- Karar Verme: Kişi istediği sonuca ulaşmak için aklına gelen tek seçeneği uygulamaya karar verir.
- Kararın uygulanmasına başlanması: Kişi, uygulamaya koyacağı kararla ilgili davranışsal eylemlerde bulunur.
- Kararın sonuçlarının değerlendirilmesi: Kişi, verdiği kararın sonuçlarını değerlendirir; kararının yarar ve zararlarını değerlendirir.
- İhtiyaç halinde kararın tekrarı: Kişi aldığı kararın sonucundan memnun değilse bu kararı düzeltmek için farklı yöntem ve seçenekler kullanır (Ersever, 1996).

Çavuş (2008) ise karar verme sürecinin aşamalarını şu şekilde sıralamaktadır:

- Karar verilecek konu veya problemin belirlenmesi,
- Soruna çözüm sağlamak için mevcut verilerin toplanması,
- Çözüm sırasında yapılacak tüm yöntem ve tekniklerin belirlenmesi,
- Çözüm maliyetlerinin belirlenmesi,
- Çözüm sonuçlarının neden olabileceği durumları yorumlamak,
- Çoklu seçeneklerden birinin seçilmesi,
- Kararın uygulanması,
- Uygulama sonrası sonuçların değerlendirilmesi

2.3.2. Karar Verme Stilleri

Karar verme, bireyin seçim davranışını göstermesi veya ifade edebilmesidir (Simon, 1976). Buna göre belirli bir amaca ulaşmak için çeşitli seçenekler arasından bilinçli olarak belirli bir seçeneği seçme sürecidir. "Karar " ve "karar verme" tanımları birbiriyle karıştırılsa da aralarında kesin bir fark vardır. Bu fark, kararın sadece sonucu ifade etmesi ve karar vermenin bir süreci olmasıdır (akt. Altay, 2011, s.49).

Karar verme stili, bir kişinin karar verme durumunda yaklaştığı, tepki verdiği ve hareket ettiği durumdur. Yani karar verilmesi gereken bir durum karşısında bireyin nasıl davrandığı ve nasıl davrandığı ile ilgili bir durumdur. Bu nedenle karar verme sürecinde bireylerin tutumları ve olaylara karşı tutumları önemlidir. Bireyin karar verme problemine yaklaşımını ve karar verirken izlediği yöntemleri içeren karar verme stratejisi, kararın kalitesini etkileyecektir (Kuzgun, 2000, s.87).

Esnek Tarz: Kararlı yöneticiler gibi esnek yöneticiler de bilgiyi sınırlı düzeyde kullanır. Ancak bu üslupta aynı bilgiler, bakış açılarına göre farklı zamanlarda farklı şekillerde yorumlanır. Bu tarz, başkaları tarafından kabul görmek için hız, uyarlanabilirlik ve eylem gibi nitelikleri kullanır. Beklentilere hızlı bir şekilde adapte olabildikleri için kabul edilmeleri neredeyse garantidir. Politikacılar gibi onların da amaçları başkalarının isteklerine göre şekillenir. Esnekler genellikle satış veya moda tasarımı gibi izin veya değişen koşullardan yararlanmalarını ve kendilerini özgürce ifade etmelerini gerektiren işlerde etkin bir şekilde çalışırlar (Driver vd., 1990, s.23).

Driver karar verme stili: Driver, Brousseau ve Hunsaker (1990) karar verme stillerini beş grupta incelemiştir.

- *Kararlı stil*: Driver ve ark. (1990/2014, s.19), azimli insanlar, net bir görev tanımı olan örgütleri tercih ederler. Bu organizasyonda herkesin kendi amacı vardır ve hiç kimsenin işi bir başkasınıninkiyle örtüşmez. Kararlı insanlar, dürüst, açık sözlü ve açık sözlü olarak başkalarının saygısını ve hayranlığını kazanırlar. Muhalefetlerini açık ve net bir şekilde ifade ederler.
- *Esnek Tarz*: Kararlı yöneticiler gibi esnek yöneticiler de bilgiyi sınırlı düzeyde kullanır. Ancak bu üslupta aynı bilgiler, bakış açılarına göre farklı zamanlarda farklı şekillerde yorumlanır. Bu tarz, başkaları tarafından kabul görmek için hız, uyarlanabilirlik ve eylem gibi nitelikleri kullanır. Beklentilere hızlı bir şekilde adapte olabildikleri için kabul edilmeleri neredeyse garantidir. Politikacılar gibi onların da amaçları başkalarının isteklerine göre şekillenir. Esnekler genellikle satış veya moda tasarımı gibi izin veya değişen koşullardan yararlanmalarını ve kendilerini özgürce ifade etmelerini gerektiren işlerde etkin bir şekilde çalışırlar (Driver vd., 1990, s.23).
- *Hiyerarşik stil*: Driver vd. (1990/2014, s.26), hiyerarşik tarzda en iyi sonucu elde etmek için bilgi yüksek düzeyde kullanılır. Kaliteye ve mükemmelliğe odaklanın. Bir ürünün kalitesini düşürebilecek hiçbir detay gözden kaçmaz. Amaca ulaşmak için azami bilgi kullanılarak özenle tasarlanmış ve kontrollü işler geliştirilir. Hiyerarşik tarzın dezavantajı, bu kişilerin inisiyatif kullanamayan diktatör yöneticilere dönüşmesidir.
- *Sistematik tarz*: Olaylara toplu tepki, temkinli psikolojik bağlılık ve sistematik hedef yönelimi, sistematik bilgi toplayıcıların temel özellikleridir. Olaylara toplu tepki gösteren bireyler, herhangi bir deneyim yaşamadan önce detaylı bilgi edinmeyi tercih etmektedirler. Her alternatifi değerlendirir ve sadece yaptıkları seçimi içselleştirirler. Her yeni fikir, düşünce ve eyleme karşı temkinlidirler. Sistematik ve ad hoc stil arasındaki en önemli fark, ani karar vericilerin önce psikolojik bağlılık göstermeleri ve daha sonra emin olmak için bilgi toplamalarıdır. Öte yandan, sistematik karar vericiler, tüm bilgiler toplanmadıkça psikolojik bağlılık göstermezler. Aynı anda birden fazla hedefle ilgilenebilseler de önce tek bir hedefe ulaşmış sonra diğer hedefe yönelmeyi tercih ederler. Esnek olabilirler ve gerektiğinde planlarını değiştirebilirler ancak öncelikleri yeni planlar için hedefler belirlemek olacaktır (Johnson, 1978/2014, s. 532).

- Davranışsal stil: Düşük bilişsel karmaşıklık düzeyindeyken, bu yöneticiler organizasyon ve insanların gelişimi gibi olaylarla derinden ilgilenirler. Davranış tarzı yöneticiler başkalarını destekleme eğilimindedir. Kendisine danışılmasından hoşlanır. Önerileri kabul ederek kolayca iletişim kurar, samimiyet gösterir, empatiktir, ikna edicidir, gevşek kontrolü kabul eder. İletişim için toplantıları az veri girişi ile kullanarak kısa ve orta vadeli süreçlere odaklanma eğilimindedir. Bu yöneticiler çatışmalardan kaçınır, uzlaşma arar ve çok insan odaklıdır. Ancak bazen kendilerini güvensiz hissederler.
- Scott ve Bruce'un karar verme stilleri: Scott ve Bruce (1995), karar verme davranışındaki bireysel farklılıklarla daha fazla ilgilendiler ve karar verme görevi ve çevrenin etkisinden ziyade beş farklı karar verme stili tanımladılar (Taşdelen, 2002, s. 29'da aktarıldığı gibi).

2.3.3. Sporda Karar Verme

Bireylerin ruhsal, fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimini sağlayan, anlayış, bilgi ve beceri sağlayan ve kişisel gelişim sürecinde etkili olan spor, bir ülkenin ilerlemesi ve gelişmesi için en önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Sporla ilgili politikaların oluşturulması, proje geliştirilmesi, uygulanması, desteklenmesi, sevk ve idaresi sadece Gençlik ve Spor Bakanlığı yöneticilerinin kararlarına bağlıdır. Bu nedenle spor organizasyonlarında görevli kişilerin yönetsel süreçlerde aldıkları kararlar önemlidir (Aktaş, 2014).

İnsanlar karşılaştıkları olaylar veya sorunlar karşısında karar vermek için farklı çözümler seçebilirler. Bu karar verme tarzı olarak bilinir. Karar verme stili, bir kişinin karar verirken gösterdiği önceden öğrenilmiş ve alışılmış bir davranıştır. Bir karara varmak üzere olan kişinin yaklaşımını, tepkisini ve eylemini içeren bir durumdur (Özbatak, 2013).

Karar verme kavramı birçok disiplin tarafından ele alınan matematik, tarih, tıp, psikoloji vb. spor bilimleri de bu alanlara dahildir. Karar verme ve karar verme tarzı sporda sıklıkla karşılaşılan önemli bir unsurdur. Bir antrenörün ya da sporcunun doğru kararı, istenen sonuçlara yol açacağı gibi, doğru yerde verilmeyen kararlar da olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir (Leveaux, 2010).

Atletik görevler dinamik, karmaşık ve bir dereceye kadar riskli olarak tanımlanabilir. Atletik görevler genellikle, örneğin sporcunun stres altında sorunları çözmesinin beklendiği belirsiz ortamlarda gerçekleştirilir. Bu çerçevede 5 puan belirlenebilir.

Bunlar; hafıza (kısa ve uzun vadeli), bilişsel stiller, düşünme yeteneği, dikkat ve konsantrasyon ve deneyimden oluşmaktadır. Bu görevde karar sırayla alınır, görev özelliği zamanla bağımsız olarak veya önceki karara bağlı olarak değişebilir; uygun bilgiler önceki kararların sonuçlarına bağlı olabilir ve tüm kararların amaçlanan anlamları gelecekte mevcut olabilir. Bir yarışmada, sporcu olumlu ve doğru bilgilerle aldatmaya dönük veya yanıltıcı bilgiler arasında ayırım yapmalıdır. Bu durumda sporcunun karar öncesi ve sonrası yapılacak işlem sinyali/gürültü durumuna göre değişmektedir (Tenenbaum ve Eli 1993).

2.3.4. Futbol Karar Verme

Çoğu bilgiyi görsel olarak elde ederiz. Bu nedenle olayı doğrudan fark eden hakem, anlık bir durumda hızlı karar verir. Hakem önce uyarıyı fark eder, uyarıyı algılar, ardından analiz ederek kategorilere ayırır, karşılaştırmalar yapar ve son olarak uyarana en doğru yanıtı verir (Cel, 1994).

Futbol maçlarında, maçın kalitesi ve Fair Play ilkelerine uygun olarak; Olaylı ve çekişmeli bir atmosferde oynamada hakemin doğrudan veya dolaylı rolü çok önemlidir (Orta, 2000).

Sporcuların duruma göre kritik kararlar vermeleri, baskı altındayken karar vermeleri, son dakikalarda veya taktik değişiklikler sırasında karar vermeleri çok önemlidir. Sporcuların spor deneyimlerinin karar verme tarzlarında etkili olması, kritik durumlarda, saha içi veya saha dışı organizasyonlarda teknik ve taktik değişiklikler/oyun kurgusu gibi durumlarda takıma kolaylık sağlamaktadır. En dikkatli karar vermenin bu tarz sporcularda uygulandığı varsayılmaktadır (Scott, 1953).

Hakemlerde en önemli yetenek olan karar verme yeteneğini güçlendirmek için, fiziksel yeteneklerini artırmaya yönelik egzersizler ve sporcunun tekrarlar yapması egzersizleri gibi sürekli uygulama yapılmalıdır. Hakem doğru karar verdiği zamanı değerlendirdiğinde benzer noktalara sahip olduklarını fark ettiler. Tüm duyularıyla oyuna odaklandıkları ya da hata yaptıkları ve sağlam bir fizik kondisyonla pozisyonlara en yakın oldukları andır (Sülün, 2013).

Karar vermenin çoktan seçmeli olması insanların farklı durum alternatifleri oluşturmasına neden olmakta, bunların tek tek değerlendirilmesi, bir tanesine karar verilmesi ve uygulanması gerekmektedir (Kuzgun 2000).

2.4. Öz Saygı (Benlik Saygısı)

Öz saygı yahut bir diğere adıyla benlik saygısı; kavramın adının da işaret ettiği üzere kişinin özüne (benliğine) ait olmakla beraber duygusal bir yaklaşımdan hareketle var olan saygıdır. Öz saygı hakkında yapılan çalışmalar incelendiğinde kavramın pek çok farklı bakış açısı ile yorumlandığı görülür. Kısaca öz saygı hakkında şu tanımlama yapılabilir: Öz saygı, en temelde bireyin kendine karşı duyduğu saygıdır. Bir bireyin kendini yeterli görmesi, kendi değerinin bilincinde olması, kendini değerli bir insan olarak hissetmesi ve bu biçimde kabul etmesi kendine duyduğu saygıdan ileri gelir. Buradan hareketle denilebilir ki öz saygı, kişinin kendi benliğini analiz edip değerlendirmesi sonucunda ulaştığı benliğini onaylamasından yani kabul etmesinden doğan bir beğeni hâlidir.

Birey, bahsi geçen beğeni hâlinin yanı sıra kendini eleştirerek noksanlıklarını ortaya koyabilir ya da kendine ait tüm özelliklerini olumlu bir biçimde kabul edebilir. Bu hususta mühim olan, bireyin kendini, benliğini beğenme hâli için üstün becerilere sahip olmasının gerekmediğidir. Birey, benliğine ait tüm özelliklerini eksik gördüğü taraflarıyla birlikte kabul eder. Burada yetenekli olmak ya da olmamak gibi hususlar aranmamalıdır. Önemli olan bireyin var olan öz benliğini olduğu hâliyle o hâline saygı duyarak kabul edebilmesidir. Öz saygı, kendini olduğu hâliinden aşağı görmek ya da olduğu hâliinden üstün görmeksizin tamamen kendinden, mevcut olan benliğinden memnun, diğere insanlar tarafından beğenilmeye yahut sevilmeye değer, var olan özüne tam anlamıyla güven duymaya dayalı; olumlu, insanın ruhunu pozitif bir biçimde etkileyen ruh hâlidir.

Birey, kendi benliğini eleştirerek, yargılayarak veya sorgulayarak sonucunda ulaştığı hâlini kabul görüyorsa bu kişinin benlik saygısının yüksek olduğuna işarettir. Ancak bir birey, kendi özünde var olan özelliklerinden hoşnutsuzluk, değersizlik, kendini onaylamama, sevilmeye ya da beğenilmeye layık görmeme gibi duygu ve durumlar içerisinde ise bu bireyin öz saygısının düşük olduğunun göstergesidir. Öz saygı bu noktada kişinin benliğinin duygusal boyutunu oluşturmaktadır.

Öz saygısı yüksek olan birey, yani kendi benliğini tüm hâliyle kabul eden ve değere layık gören birey, aile, sosyal çevre vb. bulunduğu pek çok ortamda; arkadaş/dost ilişkilerinde sağlıklı iletişim kurar. Aynı zamanda öz saygının yüksek olması, bireyin okul ve iş hayatındaki başarı ve becerisini ise olumlu bir biçimde etkiler. Kendi benliğinin farkında olan ve bu benliğe saygı duyan birey, bulunduğu çevredeki insanları da pozitif bir şekilde etkileyerek saygısını artırmaya devam eder. Bu anlamda öz saygısı yüksek olan bireyin

eğlenme ve hayattan zevk alabilme güdüsü de yüksektir. Burada karşılıklı bir etkileşimin varlığından söz edilebilir. Birey, önce kendine saygı duyabilmelidir ki başkalarının da bilincine bunu yansıtarak o saygıyı inşa edebilmelidir. Bireyin kendi benliğine duyduğu saygı beraberinde kendine karşı güven duymayı da getirir. Buradan hareketle bireyin cesaretli olmasını, gerektiğinde risk alabilmesini, pratik çözüm yolları üretebilmesini ve belkide en mühimi stresle başa çıkabilmesini olumlu anlamda tetikler. Bu bağlamda öz saygısı yüksek olan birey, hayatında etkin ve etkilidir. Kişi kendi değerinin bilincinde, kendini değer görmeye, olumlanmaya, sevmeye layık görmesinden ötürü en başta kendine inancı yüksek olması sebebiyle diğer insanları da etkilemeyi başarır. Öz saygı bu anlamda bireyin gelişiminde önemli bir rol oynar.

Öte yandan öz saygısı düşük olan birey, toplumda ve sosyal hayatta karşılaştığı düzensizliklere uyum sağlamakta zorlanır. Bu da beraberinde bireyin psikolojik sorunlar ile karşı karşıya kalmasına neden olur. Bahsi geçen psikolojik sorunlara depresyon, anksiyete, stres, kaygı bozukluğu, yabancılaşma örnek verilebilir. Öz saygısı düşük olan birey, kendinden hoşnut olmaz, kendini değere layık görmez, başkaları tarafından sevilme ve beğenilme düşüncesinden yoksundur. Bu durum daha da ilerleyerek âdeta kendinden utanç duyan bir bireyin yetişmesine neden olur. Öz saygısı düşük olan bireyin gelişimi böylece olumsuz anlamda geriler.

Öz saygının yüksek olması nasıl ki kişinin dengeli bir ruh hâline sahip olmasında etkin rol oynuyorsa öz saygının düşük olması da bireylerde bu durumun tam aksine sebep olur. Kendini değersiz gören, kendinden memnun olmayan, sevmeye veya beğenilmeye layık görmeyen birey, ilk olarak kendi benliğiyle çatışma içerisine girer. Bu çatışma elbette pek çok olumsuzluğu beraberinde getirir. Öz saygısı düşük olan birey, kendi benliğini kabul etmediği için aile, sosyal çevre vb. ortamlarda kendini eksik görmesinden ötürü yalnızlaşır. İletişim ve ilişkileri zayıflar. İş ve okul hayatında ise bu yalnızlaşma aynı zamanda yabancılaşmaya da dönüşerek başarısız ve beceriksiz olma durumunu meydana çıkarır. Öz saygısı düşük olan birey, bu ruh hâlinin beraberinde getirdiği pek çok psikolojik rahatsızlıkla birlikte nasıl baş edeceğini bilemez. Enerjiden, eğlenmeden, hayattan zevk almadan yoksun olan birey, ilk önce kendini, daha sonra da başkalarını memnun edemez.

Benlik saygısının düşük olduğu bireyler, kendilerine karşı güvensiz oldukları için de karşılaştıkları olay ve durumlarda ne yapacağını bilemez. Gerektiğinde risk almak, cesaret göstermek, atılgan olmak durumu bu bireylerde mevcut değildir. Bu anlamda öz saygısı

düşük olan birey, ne kendine ne de çevresindekilere herhangi bir katkıda bulunamaz. Öz saygısı düşük olan birey, kendi benliğini her türlü üstünlük veya yoksunluğuyla kabul etmediği için toplumdan, sosyal hayattan kendini soyutlar. Bu anlamda öz saygısı düşük olan bireylerin yapması gereken şey, bilişsel davranışçı terapiler ile öz saygısını geliştirmektir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Etlik İklere Uygunluk

Gazi Üniversitesi Etil Komisyonu'ndan 29.12.2021 tarihinde izin alınmıştır.

3.2. Araştırmanın Modeli

Araştırma, tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Tarama modelinde, geçmiş veya şu andaki durum olduğu gibi betimlenerek bir araştırma yapılmaktadır. Araştırmanın konusu, nesne ya da birey, kendi koşullarında betimlemeye çalışmaktadır. Farklı durumda onları değiştirmek veya etkilemek için çaba gösterilmemektedir (Karasar, 2017).

3.3. Grup çalışması ve Örneklem

Araştırmaya Irak profesyonel futbol liglerinde görev yapan 100 erkek futbol hakemi ($\bar{x}_{\text{yaş}}=31,03\pm 7,51$) gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcıların hakemlik süresi ise ($\bar{x}_{\text{yıl}}=10,04\pm 5,03$) olarak bulunmuştur. Katılımcı istatistikleri aşağıda yer almaktadır (Tablo 1).

Tablo 1.

Araştırma Grubuna İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Bilgiler

Değişkenler		N	%
Medeni Durum	Evli	61	61,0
	Bekar	39	39,0
	Toplam	100	100,0
Eğitim Durumu	Lise	19	19,0
	Lisans	43	43,0
	Yüksek Lisans	38	38,0
	Toplam	100	100,0
Gelir Durumu	1000-2000	53	53,0
	2001-3000	36	36,0
	3001-4000	11	11,0
	Toplam	100	100,0

3.4. Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından oluşturulmuş formda, cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, hakemlik süresi, eğitim durumu ve aylık gelir düzeyiyle ilgili sorular bulunmaktadır.

Veri Toplama Araçları: Araştırma kapsamında örneklem grubu olarak seçilen futbol hakemlerinin karar verme benlik saygısı ve karar verme stillerini belirlemek için “Melbourne Karar Verme Stilleri Ölçeği I ve II” kullanılmıştır. Mann ve diğerleri (1998) tarafından geliştirilen ölçek, Deniz (2004) tarafından Türkçe ‘ye uyarlanmıştır.

3.5. Melbourne Karar Verme Stilleri Ölçeği Karar I-II

Ölçek iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda karar vermede öz saygıyı (kendine güven) belirleme amaçlanmaktadır. Altı madde bulunmaktadır. Üç maddesi düz, (1, 3, 5), üç maddesi ters yönde (2, 4, 6) puanlanmaktadır. Ölçek maddelerine verilen “Doğru” yanıtı 2 puan, “Bazen Doğru” yanıtı 1 puan, “Doğru Değil” yanıtı 0 puan şeklinde değerlendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek maksimum puan 12’dir. Yüksek puanlar karar vermede özsaygının yüksek olduğunun göstergesidir.

İkinci kısım ise; 4 alt faktörlü olup 22 maddeden oluşmakta ve karar verme stillerini ölçmektedir. İlgili boyutların kavramsal açıklamaları ve değerlendirildiği maddeler aşağıda sunulmuştur.

- 1- Dikkatli Karar Verme Stili: Bireyin bir karar vermeden önce gerekli bilgileri dikkatli bir şekilde araştırması ve alternatifleri dikkatle değerlendirdikten sonra seçim yapmasıdır. Bu faktör altı madde (2, 4, 6, 8, 12, 16) ile ifade edilmektedir.
- 2- Kaçınan Karar Verme Stili: Bireyin karar vermekten kaçınması, kararları başkalarına bırakma eğiliminde olması ve dolayısıyla sorumluluğu başkasına devrederek karar vermekten kaçınmaya çalışması durumudur. Bu faktör altı madde (3, 9, 11, 14, 17, 19) ile ifade edilmektedir.
- 3- Karar Vermeyi Erteleme Stili: Bireyin geçerli bir sebep olmaksızın kararı erteleme, erteleme ve erteleme durumudur. Bu faktör beş madde (5, 7, 10, 18, 21) ile ifade edilmektedir.
- 4- Panik Karar Verme Stili: Birey bir karar durumu ile karşı karşıya kaldığında kendini zaman baskısı altında hisseder, aceleci davranışlar sergiler ve hızlı çözümlere ulaşmaya çalışır. Bu faktör beş madde (1, 13, 15, 20, 22) ile ifade edilmektedir.

3.6. Melbourne Karar Verme Ölçeğinin Güvenirliği

Melbourne Karar Verme Ölçeğinin (MKVÖ I-II) güvenirliliğini Deniz (2004), testin tekrarı ve iç tutarlık yöntemleriyle ayrı ayrı hesaplamıştır. Testin tekrarı yöntemi ile MKVÖ I-II 56 üniversite öğrencisine üç hafta ara ile iki kez uygulamış, testin tekrarı yöntemi ile alt ölçeklerden elde edilen güvenilirlik katsayıları $r=.68$ ile $r=.87$ arasında değiştiğini hesaplamıştır. Ölçeğin iç tutarlılık hesaplamasında Deniz (2004), madde analizi yapmış, analiz sonucunda ölçeklerde yer alan toplam 28 maddenin, 26'sının madde toplam korelasyonları .33'ün üstünde; diğer iki maddenin, madde toplam korelasyonu ise .26 ve .27 olarak bulmuştur. 154 üniversite öğrencisine uygulanan MKVÖ I-II'nin iç tutarlılık katsayıları; Karar vermede özsaygı .72, dikkatli .80, Kaçınan .78, Erteleyici.65, Panik .71 şeklinde hesaplamıştır.

3.7. Melbourne Karar Verme Ölçeğinin Geçerlik Çalışmaları

MKVÖ I-II geçerlik çalışmalarında Deniz (2004), kapsam geçerliği ve benzer ölçekler geçerliği yöntemi kullanılmıştır, kapsam geçerliğinde ise uzmanların görüşlerine başvurulmuştur. Yakın ölçekler geçerliğini Kuzgun (1992), tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği ile sağlanmış, öğrencilere Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II ve Karar

Stratejileri Ölçeği beraber uygulanmıştır. MKVÖ I-II' nin alt ölçekleri ile KSÖ'nin alt ölçekleri arasındaki korelasyon katsayılarının. 15 ile 71 arasında farklılaştığı tespit edilmiştir.

3.8. Verilerin Analizi

Ölçekten elde edilmiş veriler istatistik analizleri yapılmak üzere SPSS 22.0 ve Excel programlarına yüklenmiş ve gerekli analizler yapılmıştır. Araştırmada öncelikle analizlerin kolaylığı ve varsayımların kontrolü için boş veriler değerlendirilmiştir. Bu işlem sonucunda hatalı veya eksik doldurulmuş verinin bulunmadığı görülmüştür.

Bu süreçten sonra normallik testi için çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde dağılımın normal olduğu belirlenmiştir (Hong, Malik ve Lee, 2003). Bu doğrultuda bireylerin medeni durum değişkenine göre karar vermede benlik saygısı ve karar verme stilleri arasındaki farklılıkları belirlemek için T-Testi kullanılmıştır. Cohen's d analizi için değerler .20 ise “küçük”, .50 ise “orta” ve .80 ise “büyük” olarak kabul edilir (Cohen, 1988). Eğitim durumu ve aylık geliri düzeyi değişkenlerine göre ise Anova analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda ortaya çıkan farkın kaynağını belirlemek adına Post-Hoc Tukey analizinden yararlanılmıştır. Ayrıca değişkenlerin aralarındaki korelasyonu tespit etmek için Pearson Korelasyon analizleri yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Tablo 2.

Ölçeklere Ait Ortalamalar ve Normallik Varsayımı Değerleri

Ölçekler		N	B	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Öz Saygı	Öz Saygı	100	9,9900	1,73784	-,951	,540
	Dikkatli Karar Verme	100	9,2400	1,99048	-,810	1,119
Karar Verme	Kaçıngan Karar Verme	100	4,0700	2,18005	,488	-,050
Stiller	Erteleyici Karar Verme	100	3,5900	1,85916	,630	,136
	Panik Karar Verme	100	3,6400	2,13920	,147	-,638

Tablo 2'de çarpıklık değerlerinin -.951 ile .630 arasında, basıklık değerlerinin -.638 ile 1.119 arasındaki değerlerde bulunduğu olduğu tespit edilmiştir. Hong, Malik ve Lee (2003) tarafından önerilen -2, +7 sınırları içinde çarpıklık ve basıklığa ait olduğu ve bundan dolayı da verilere ait dağılım normal bulunduğu belirlenmiştir.

4.1. Demografik Değişkenler Açısından Karar Vermede Öz Saygı Ölçeği Bulguları

Tablo 3.

Medeni Durum ile Öz Saygı Ölçeği T-Testi Sonuçları

Ölçek	Medeni Durum	N	B	Ss	t	sd	p	Cohen d
Öz Saygı	Evli	61	9,9180	1,78227	-,516	98	,607	
	Bekar	39	10,1026	1,68265				

Tablo 3'te katılımcıların karar vermede öz saygı düzeyi cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, öz saygı ($t_{(98)}=-,516, p>.05$) puanında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4.

Eğitim Düzeyi ile Öz Saygı Ölçeği Anova Sonuçları

Ölçek	Eğitim Düzeyi	N	B	Ss	sd	F	p	Fark Tukey
Öz Saygı	Lise	19	9,7895	1,65257	2	1,046	,355	
	Lisans	43	10,2791	1,69489	97			
	Yüksek Lisans	38	9,7632	1,82230	99			
	Toplam	100	9,9900	1,73784				

Tablo 4'te katılımcıların karar vermede öz saygı düzeyi eğitim değişkenine göre incelendiğinde, öz saygı ($F_{(2-99)}=1,046$; $p>.05$) puanında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 5.

Katılımcıların Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Öz Saygı Ölçeği Anova Sonuçları

Ölçek	Gelir Düzeyi	N	B	Ss	sd	F	p	Fark Tukey
Öz Saygı	1000-2000	53	10,2453	1,62795	2	3,027	,053	
	2001-3000	36	9,4444	1,90405	97			
	3001-4000	11	10,5455	1,29334	99			
	Toplam	100	9,9900	1,73784				

Tablo 5'te katılımcıların karar vermede öz saygı düzeyi eğitim değişkenine göre incelendiğinde, öz saygı ($F_{(2-99)}=3,027$; $p>.05$) puanında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 6.

Hakemlik Yılı ile Öz Saygı Ölçeği Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken		Öz Saygı
Hakemlik Yılı	r	-,152
	p	,131
	n	100

Tablo 6'da korelasyon analiz sonuçları incelendiğinde, hakem yılı ve öz saygı arasında ($r=-.152$; $p>.05$) düşük düzeyde negatif yönlü bir ilişki olsa da ortaya çıkan sonuç istatistiki olarak manidar bulunmamıştır.

4.2. Demografik Değişkenler Açısından Karar Verme Stilleri Ölçeği Bulguları

Tablo 7.

Medeni Durum ile Karar Verme Stilleri Ölçeği T-Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Medeni Durum	N	B	Ss	t	sd	p	Cohen d
Dikkatli Karar Verme	Evli	61	9,0492	1,95300	-1,202	98	,232	
	Bekar	39	9,5385	2,03711				
Kaçınan Karar Verme	Evli	61	4,0820	2,09996	,068	98	,946	
	Bekar	39	4,0513	2,32774				
Erteleyici Karar Verme	Evli	61	3,8033	2,03158	1,443	98	,152	
	Bekar	39	3,2564	1,51689				
Panik Karar Verme	Evli	61	3,8525	2,09631	1,246	98	,216	
	Bekar	39	3,3077	2,19034				

Tablo 7'de katılımcıların medeni durum ile karar verme stilleri araştırıldığında dikkatli karar verme ($t_{(98)}=-1.202$, $p>.05$), kaçınan karar verme ($t_{(98)}=.068$, $p>.05$), Erteleyici karar verme ($t_{(98)}=1,443$, $p>.05$) ve panik karar verme ($t_{(98)}=1,246$, $p>.05$) puanlar arasında istatistiki yönden anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 8.

Eğitim Düzeyi ile Karar Verme Stilleri Ölçeği Anova Sonuçları

Alt Boyutlar	Eğitim Düzeyi	N	B	Ss	sd	F	p	Fark-Tukey
Dikkatli Karar Verme	Lise	19	8,4737	1,71167	2			
	Lisans	43	9,4419	1,57816	97	1,771	,176	
	Yüksek Lisans	38	9,3947	2,44440	99			
	Toplam	100	9,2400	1,99048				
Kaçınan Karar Verme	Lise	19	3,5263	2,11787	2			
	Lisans	43	4,3953	1,97773	97	1,109	,334	
	Yüksek Lisans	38	3,9737	2,41041	99			
	Toplam	100	4,0700	2,18005				
Erteleyici Karar Verme	Lise	19	3,3684	1,86221	2			
	Lisans	43	3,6279	1,81296	97	,166	,847	
	Yüksek Lisans	38	3,6579	1,94903	99			
	Toplam	100	3,5900	1,85916				
Panik Karar Verme	Lise	19	2,8947	2,25819	2			
	Lisans	43	4,0233	2,31443	97	1,892	,156	
	Yüksek Lisans	38	3,5789	1,79536	99			
	Toplam	100	3,6400	2,13920				

Tablo 8'de katılımcıların karar verme stilleri eğitim düzeyi değişkenine göre incelendiğinde, dikkatli karar verme ($F_{(2-99)}=1,771$; $p>.05$), kaçınan karar verme ($F_{(2-99)}=1,109$; $p>.05$), erteleyici karar verme ($F_{(2-99)}=.166$; $p>.05$) ve panik karar verme ($t_{(98)}=1,892$, $p>.05$) puanlar arasında istatistiki yönden manidar bir fark bulunmamıştır..

Tablo 9.

Gelir Düzeyi ile Karar Verme Stilleri Ölçeği Anova Sonuçları

Alt Boyutlar	Gelir Düzeyi	N	B	Ss	sd	F	p	Fark-Tukey
Dikkatli Karar Verme	1000-2000	53	9,3585	1,69948	2	,197	,822	
	2001-3000	36	9,1111	2,36375	97			
	3001-4000	11	9,0909	2,11918	99			
	Toplam	100	9,2400	1,99048				
Kaçınan Karar Verme	1000-2000	53	3,8491	2,05123	2	1,111	,333	
	2001-3000	36	4,5000	2,13140	97			
	3001-4000	11	3,7273	2,86674	99			
	Toplam	100	4,0700	2,18005				
Erteleyici Karar Verme	1000-2000	53	3,6415	2,01049	2	1,735	,182	
	2001-3000	36	3,8056	1,75368	97			
	3001-4000	11	2,6364	1,12006	99			
	Toplam	100	3,5900	1,85916				
Panik Karar Verme	1000-2000	53	3,5283	2,25835	2	2,209	,115	
	2001-3000	36	4,1111	1,95343	97			
	3001-4000	11	2,6364	1,85864	99			
	Toplam	100	3,6400	2,13920				

Tablo 9’da katılımcıların karar verme stilleri gelir düzeyi değişkenine göre incelendiğinde, dikkatli karar verme ($F_{(2-99)}=,197$; $p>.05$), kaçınan karar verme ($F_{(2-99)}=1,111$; $p>.05$), erteleyici karar verme ($F_{(2-99)}=1,735$; $p>.05$) ve panik karar verme ($t_{(98)}=2,209$, $p>.05$) puanlar arasında istatistiki yönden manidar bir fark bulunmamıştır..

Tablo 10.

Hakemlik Yılı ile Karar Verme Stilleri Ölçeği Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken		Dikkatli Karar	Kaçınan Karar	Erteleyici Karar	Panik Karar
		Verme	Verme	Verme	Verme
Hakemlik Yılı	r	-,034	,104	,127	,024
	p	,736	,305	,209	,814
	n	100	100	100	100

Tablo 10’da korelasyon analiz sonuçları incelendiğinde, hakemlik yılı ile dikkatli karar verme arasında ($r=-,034$; $p>.05$) negatif yönde düşük düzeyde, kaçınan karar verme arasında ($r=,104$; $p>.05$) pozitif yönde düşük düzeyde, erteleyici karar verme arasında ($r=,127$; $p>.05$) pozitif yönde düşük düzeyde ve panik karar verme arasında ($r=,024$; $p>.05$) pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki olsa da elde edilen bu ilişkilerin istatistiki yönden manidar bir fark bulunmamıştır.

Tablo 11.

Öz Saygı ile Karar Verme Stilleri Arasında Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken		Dikkatli Karar Verme	Kaçıngan Karar Verme	Erteleyici Karar Verme	Panik Karar Verme
Öz Saygı	r	,275**	-,424**	-,370**	-,482**
	p	,006	,000	,000	,000
	n	100	100	100	100

Tablo 11’de korelasyon analiz sonuçları incelendiğinde, öz saygı ile dikkatli karar verme arasında ($r=,275$; $p<.05$) pozitif yönde düşük düzeyde, kaçıngan karar verme arasında ($r=-,424$; $p<.05$) negatif yönde orta düzeyde, erteleyici karar verme arasında ($r=-,370$; $p<.05$) negatif yönde orta düzeyde ve panik karar verme arasında ($r=-,482$; $p<.05$) negatif yönde orta düzeyde bir ilişkinin olduğu ve elde edilen bu ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda elde sonuçlar, hakemlerin öz saygı (kendine güven) düzeyleri arttıkça dikkatli karar verme düzeylerinin de artacağı, kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme düzeylerinin ise düşeceği şeklinde yorumlanabilir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu araştırmada, Irak Cumhuriyeti profesyonel futbol liglerinde görevli hakemlerin; öz saygı ve karar verme stilleri medeni durumu, eğitim durumu ve gelir durumlarına göre incelenmiştir. Bununla birlikte öz saygı ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiler de incelenmiş ve ilgili literatür ışığında aşağıda sunulmuştur.

5.1. Öz Saygı Ölçeğine İlişkin Tartışma

Medeni Durum ile Karar Vermede Öz Saygı Ölçeğine İlişkin T-Testi Sonuçları: Araştırmaya katılan hakemlerin öz saygı ölçeğine ilişkin elde ettikleri puanlarda medeni durumları yönüyle istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatür incelendiğinde bu araştırma sonuçlarıyla benzer bulgulara ulaşan araştırmalar bulunmaktadır. Uzunoğlu (2008) Aksu (2016) ve Çelik (2020) farklı branşlarda hakemlerle yapmış oldukları araştırmalarda, medeni durumun karar vermede öz saygıyı anlamlı düzeyde etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçların aksine Kıratlı ve İkizler (2021) tenis hakemlerinin empatik eğilim düzeyleri ve karar verme stilleri üzerine yaptığı araştırmada, hakemlerin medeni durumlarının karar vermede öz saygı düzeylerini anlamlı düzeyde etkilediği tespit edilmiştir. Buna göre evli olan hakemlerin karar vermede öz saygı düzeylerinin bekâr hakemlere oranla yüksek bulunmuş ve bu fark anlamlı çıkmıştır. Buradan hareketle evli olmak bireyin öz saygısı düzeyi üzerinde önemli ölçüde etkili olduğu düşünülmektedir.

Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Karar Vermede Öz Saygı Ölçeğine İlişkin One Way Anova Sonuçları: Araştırmaya katılan hakemlerin karar vermede öz saygı ölçeğinden elde ettikleri puanların eğitim durumu değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir

farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu anlamda literatürde benzer sonuçlara ulaşan araştırmalar mevcuttur. Vural (2013) yaptığı araştırmada, spor yöneticilerinin düşünme ve karar verme stillerini incelemiştir. Araştırma sonunda spor yöneticilerinin eğitim düzeylerinin karar vermede öz saygılarını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Yine Tukul (2021) yapmış olduğu araştırmada, farklı branşlarda çalışan antrenörlerin karar verme stillerini incelemiştir. Araştırma sonucunda antrenörlerin eğitim düzeylerinin karar vermede öz saygı düzeylerini etkilemediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle bireylerin eğitim seviyesinin karar vermede öz saygıyı etkilemediği sonucuna ulaşılabilir. Bunun nedeni bireyin karar vermesinde herhangi bir eğitime ihtiyacı olmamasıdır. Eğitim seviyesi farketmeksizin her birey karar verebilme yeteneğine sahiptir. Öz saygıya sahip olan birey, kendi değerinin bilincinde olduğu için eğitim seviyesi hususuna bağlanmaz. Bu nedenle eğitim seviyesi ne olursa olsun öz saygısı olan birey, kendini olduğu hâliyle kabul ettiği için bu durum karar vermede bir etki yaratmaz.

Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Karar Vermede Öz Saygı Ölçeğine İlişkin One Way Anova Sonuçları: Araştırmaya katılan hakemlerin karar vermede öz saygı ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlarda gelir durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bu sonucun aksine literatürde farklı bulgulara ulaşılmış araştırma bulunmaktadır. Uzunoğlu (2008) Türk futbol hakemleri ile yaptığı araştırma sonucunda, gelir durumu yüksek olan grupların karar vermede öz saygı düzeylerinin gelir durumu düşük olan bazı gruplara kıyasla yüksek olduğu tespit etmiştir. Bu sonuca göre hakemlerin gelir seviyesinin yüksek olması öz saygı düzeylerini artırmaktadır. Çünkü maddi anlamda kendini yeterli hisseden hakem, bu geliri hak ettiği düşüncesine kapılır. Böylelikle yaptığı işin maddi anlamda yeterli düzeyde karşılandığını görür. Dolayısıyla kendine ve yaptığı işe saygı duyulduğunu hisseder. Böylece kendi öz saygısı da artmış olur.

Hakemlik Yılı Değişkenine Göre Karar Vermede Öz Saygı Ölçeğine İlişkin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları: Araştırmaya katılan futbol hakemlerinin hakemlik yaptıkları süre ile karar vermede öz saygı düzeyleri arasındaki ilişkinin durumunu tespit etmek için pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda hakemlik yılı ile karar vermede öz saygı arasında negatif yönde düşük bir ilişki bulunmuş ancak bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. İlgili literatür incelendiğinde mevcut araştırmanın aksine farklı gruplarda yapılan araştırmalarda mesleki tecrübe süresi arttıkça karar vermede öz saygı düzeyinin de arttığı tespit edilmiştir (Vural, 2013; Karaçam ve Pulur, 2017; Sarıdede, 2018; Çelik, 2020) Yapılan meslekte uzun yıllar tecrübeye sahip

bireylerin meslekte daha az tecrübesi olanlara göre karar vermede öz saygı düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle hakemlik mesleğinde uzun yıllar müsabaka yönetme tecrübesine sahip olmak hakemlerin karar vermede öz saygı (kendine güven) düzeylerinin yüksek olmasında önemli bir role sahip olduğu söylenebilir. Bu da hakemlerin müsabakalarda kendinden emin ve doğru kararlar vermelerine yardımcı olacaktır.

5.2. Karar Verme Stilleri Ölçeğine İlişkin Tartışma

Medeni Durum Değişkenine Göre Karar Verme Stilleri Ölçeğine İlişkin T-Testi Sonuçları: Araştırmaya katılan futbol hakemlerinin medeni durum değişkenine göre karar verme stilleri ölçeğinin alt boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. İlgili literatür incelendiğinde benzer sonuçlara ulaşılmış araştırmalar bulunmaktadır. Çelik (2020) yapmış olduğu araştırma sonucunda, farklı branşlarda hakemlik görevini yürüten katılımcıların karar verme stilleri ölçeğinden elde ettikleri puanların medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Bunların aksine medeni durum değişkeninin bireylerin karar verme stilleri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşan araştırmalar da bulunmaktadır. Kıratlı ve İkizler (2021) yapmış oldukları araştırmada, bekâr hakemlerin evlilere oranlar daha çok kaçınan ve panik kararlar verdikleri tespit edilmiştir. Yine Aksu (2016) yapmış olduğu araştırmada, farklı klasmanlardaki futbol hakemlerinin karar verme stilleri ve özgüven düzeylerini incelemiştir. Araştırma sonucunda bekar hakemlerin kaçınan, erteleyici ve panik karar verme alt boyutlarından elde ettikleri puanların yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle evli hakemlerin karar verirken kaçınan, erteleyici ve panik kararlar vermekten kaçındıkları söylenebilir. Bunun durumun sebebi olarak evli hakemlerin kendi hayatlarında tek başlarına değil eşleriyle birlikte karar verme eğiliminde olmaları gösterilebilir.

Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Karar Verme Stilleri Ölçeğine İlişkin One Way Anova Sonuçları: Araştırmaya katılan futbol hakemlerinin eğitim düzeyi değişkenine göre karar verme stilleri ölçeği alt boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. İlgili literatür incelendiğinde benzer bulgulara ulaşılmış araştırmalar bulunmaktadır (Çelik, 2020; Vural, 2013; Pulur ve Akcan, 2017; Işık ve Cengiz, 2018). Bu sonuçların aksine katılımcıların eğitim düzeyi değişkenine göre karar

verme stilleri ölçeği alt boyutlarından elde edilen ortalama puanlarda istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olduğu araştırmalar da bulunmaktadır. Tükel (2012) yapmış olduğu araştırmada, eğitim düzeyi düşük olan antrenörlerin eğitim düzeyi yüksek olan antrenörlere oranla kaçınan, erteleyici ve panik kararlar verdiklerini tespit etmiştir. Dönmez ve Özgül (2020) yaptıkları araştırmada, hentbol hakemlerinin eğitim düzeyi değişkenine göre karar verme stilleri ölçeği alt boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarda anlamlı farklılık tespit etmişlerdir. Buna göre lise öğrencisi olan hakemlerin, üniversitesi öğrencisi olanlara göre ve üniversite mezunu hakemlerin, lise mezunu olanlara göre daha çok erteleyici kararlar verdikleri tespit edilmiştir. Panik karar verme alt boyutunda ise üniversite mezunu hakemlerin lisede öğrenim gören hakemlere göre ve üniversitede öğrenimine devam eden hakemlerin lise mezunu olan hakemlere göre puanlarının yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir.

Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Karar Verme Stilleri Ölçeğine İlişkin One Way Anova Sonuçları: Araştırmaya katılan futbol hakemlerinin gelir düzeyi değişkenine göre karar verme stilleri ölçeği alt boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlara göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. İlgili literatür incelendiğinde, Uzunoğlu (2008) yapmış olduğu araştırmada futbol hakemlerinin gelir durumu değişkenine göre dikkatli ve kaçınan karar verme alt boyutlarından elde ettikleri puanların istatistiksel olarak anlamlı olduğunu tespit etmiştir. Buna göre gelir durumu düşük olan bazı grupların daha dikkatli ve kaçınan kararlar aldıkları bulunmuştur. Bireylerin gelir durumlarının düşük olması onların harcama yaparken daha dikkatli ve doğru kararlar vermeye sevk ediyor olması onların iş veya sosyal yaşamlarında da daha dikkatli ve kaçınan kararlar vermeleri üzerinde etkili olabilir.

Hakemlik Yılı Değişkenine Göre Karar Verme Stilleri Ölçeğine İlişkin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları: Tablo 9’da araştırmaya katılan futbol hakemlerinin hakemlik yılı değişkeni ile karar verme stilleri ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre hakemlik yılı ile dikkatli karar verme alt boyutu arasında negatif yönde düşük, kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme alt boyutları ile pozitif yönde düşük bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak bu ilişkiler istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Buradan hareketle araştırmaya katılan futbol hakemlerinin hakemlik mesleğinde harcamış oldukları sürenin onların karar verme stillerini etkilemediği söylenebilir. Sarıdere (2018) voleybol hakemleri ile yapmış olduğu araştırmada karar verme stilleri ile ilgili farklı sonuca ulaşmıştır. Buna göre hakemlik mesleğinde uzun yıllar

tecrübesi olmayan katılımcıların uzun yıllar tecrübesi olan katılımcılara oranla daha fazla kaçınan, erteleyici ve panik kararlar verdikleri tespit edilmiştir. Karaçam ve Pulur (2017) basketbol hakemleri ile yaptıkları araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Uzun yıllar hakemlik mesleğinde bulunan kişilerin daha fazla müsabakaya çıkmış olması, bilgi ve tecrübesinin daha fazla olması onların kaçınan, erteleyici ve panik kararlar verme konusunda tecrübe sahibi olmalarını ve daha dikkatli kararlar vermelerini sağlamış olabilir.

Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları: Tablo 11’de araştırmaya katılan futbol hakemlerinin öz saygı düzeyleri ve karar verme stilleri alt boyutları arasındaki korelasyon analizi incelenmiştir. Buna göre futbol hakemlerinin öz saygı düzeyleri yükseldikçe dikkatli karar vermeleri de aynı doğrultuda artmaktadır. Öz saygı düzeyleri ile kaçınan, erteleyici ve panik karar verme alt boyutları arasında negatif düzeyde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Buna göre öz saygı düzeyleri yüksek olan hakemlerin, kaçınan, erteleyici ve panik karar verme davranışlarından da kaçınmış olacaklardır. Sarıdede (2018) yapmış olduğu araştırmada, mevcut araştırma ile benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre, karar vermede öz saygı ile dikkatli karar verme alt boyutu arasında pozitif yönde düşük bir ilişki, karar vermede öz saygı ile kaçınan, erteleyici ve panik karar verme alt boyutları arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişki tespit etmiştir. Işık ve Cengiz (2018) yapmış oldukları araştırmada, doğa sporcularının karar vermede öz saygı ile dikkatli, kaçınan ve erteleyici karar verme alt boyutları arasında pozitif yönde düşük bir ilişki, karar vermede öz saygı ile panik karar verme alt boyutu arasında negatif yönde düşük bir ilişki tespit edilse de bu ilişkiler anlamlı bulunmamıştır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçlar incelendiğinde, futbol hakemlerinin medeni durumu, eğitim durumu ve aylık gelir düzeyi gruplar arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Hakemlik yılı değişkenine göre yapılan korelasyon analiz sonuçları incelendiğinde ise anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur.

Öz saygı ve karar verme stilleri arasındaki ilişkilere bakıldığında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Bu ilişkilerde bulgulara bakıldığında dikkatli karar verme ve özsaygı arasında pozitif yönlü olduğunu Tablo 10 da görmekteyiz. Kaçıngan karar verme, panik karar verme ve erteleyici karar verme arasında ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu ise Tablo 11 de yer verilmektedir.

Hakemlik mesleği branşa özgü kuralları bilmenin yanı sıra anında karar verme gerektirdiğinden oldukça zor bir meslektir. Verilen kararlar bir takımı memnun ederken karşı takımı üzebilmekte hatta öfkelenmektedir. Bu yüzden hakem müsabakanın kontrolünü sağlamalı ve doğru kararlar verebilmelidir. Müsabaka esnasında hakemin vereceği kararlar sporcuları, takımları ve takımı destekleyen taraftarları doğru veya dolaylı yönden etkiliyor olması hakemlerin karar verme esnasında öz saygılarının da (kendine güven) yüksek olmasını gerektirmektedir. Çünkü hakemlerin kendine güven düzeyi yüksek olduğu ölçüde doğru kararlar vermesi de söz konusu olacaktır.

Araştırmada yer alan bağımsız değişkenlerin haricinde hakemlerin, hakemlik mesleğini yürüttükleri branşta lisanslı olarak daha önce sporcu olup olmadıkları, lisanslı olarak spor yaptıkları branştaki sporculuk yaşları, farklı branşlarda hakemlik yapıp yapmadıkları da incelenerek bu konuda literatüre katkı sağlanabilir.

Sonuçta; karar verme ve öz saygı stillerinin araştırma kapsamına alınan demografik değişkenlere göre farklılaşmadığı söylenebilir. Bununla birlikte araştırmaya katılan futbol hakemlerinin karar verme stillerinden dikkatli karar verme ve öz saygı alt boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlar yüksek; kaçınan, panik karar verme ve erteleyici alt boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlar düşük olsa da bağımsız değişken yönüyle grupların arasındaki farklar istatistik açısından anlamlı bulunmamıştır.

Öneriler:

1. Benzer araştırmalar farklı branşlarda yapılarak branşlar arasındaki farklılık olmadığına bakılabilir.
2. Benzer çalışmalar ile yaş durumu değişkenliğinin hakemin performansını nasıl etkilediği araştırılabilir.
3. Benzer çalışmaların kadın hakemler üzerinde yapılması cinsiyet yönünden farklılık olup olmadığı tartışılabilir.
4. Benzer araştırmaların hakemlerin eğitim durumlarına göre yapılması futbol hakemliğinde etki edip edilmediğine bakılabilir.

KAYNAKLAR

- Aksu, A., & Arslan, C. (2020). Farklı klasmandaki futbol hakemlerinin karar verme stillerinin incelenmesi. *Spor Eğitim Dergisi*, 4(1), 56-70.
- Aksoy, Y. (1993). Gavur İzmirde Gol Sesleri Futbol ve kültürü içinde Der Bora, T., Horak, R., Rester, W., ss323-357, İletişim. İstanbul.
- Aktaş, S. (2014). *Gençlik ve spor bakanlığı ve milli eğitim bakanlığı yöneticilerinin karar verme stillerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Altay, Ü. (2011). *Yöneticilerin duygusal zeka düzeylerinin karar verme stillerine etkisi ve bir araştırma*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atılgan, D., & Tükel, Y. (2019). Hakemlerin karar verme stillerinin incelenmesi. *Sport Sciences*, 14(2), 22-32.
- Bacanlı, F. (2008). Kariyer karar verme süreci. R. Özyürek (Editör). *Kariyer yolculuğu*. Ankara: Ses reklam iletişim hizmetleri. *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (3. Baskı). Ankara: Pegem.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, 4.
- Can A. (2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. 2. Baskı. Ankara: Pegem.
- Cei, A., (1994). Hakemlik psikolojisi. *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 1(1), 23.
- Cengiz, R., & Pulur, A. (2004). Hakemlerin Fair Play Olaylarına Bakış Açılımları. Celal Bayar Üniversitesi Spor Felsefesi ve Sosyal Bilimleri Sempozyumu, 17-20.

- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Hillsdale: NJ:Lawrence Erlbaum;
- Collina, A. P. Le MieRegole Del Gioco. (2004). *Benim oyun kurallarım*. İstanbul: Altın.
- Çelik, D. Ö. (2020). Farklı spor dallarında görev yapan hakemlerin karar verme stillerinin incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 5(4), 385-398.
- Çetin M.Ç. *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Karar verme stilleri, sosyal beceri düzeyleri ve Stresle başa çıkma biçimlerinin bazı değişkenler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çetiner, M. (2000). Türkiye futbol federasyonu yayını. *Futbol Eğitim Dergisi*, 20.
- Dağ, İ. (1990). *Kontrol odağı, stresle başa çıkma stratejileri ve psikolojik belirti gösterme ilişkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- de-la-Vega, R., Carrasquilla, D., Ortiz, E., Ruiz, R., & Armenteros, M. (2017). Influence of reaction time and movement in the performance of football referees. *Acción Psicológica*, 14(1), 17-26.
- Deniz, M. E. (2004). Investigation of The Relation between Decision Self-Esteem, Decision Making Style and Problem Solving Skill of The University Students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 4(15), 23-35.
- Dönmez, H. K., & Özgül, F. (2020). Hentbol hakemlerinin bazı değişkenlere göre karar verme stillerinin incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi (UGEAD)*, 6(1), 30-47.
- Driver, M. J., Brousseau, K. R., & Hunsaker, P. L.(1990). *The dynamic decisionmaker five decision styles for executive and business success*. Harper & Row: New York.
- Durna, E. (1997). *Türkiye 'de futbol ve hakem*. İstanbul: Yıldızlar.
- FIFA oyun kuralları (2020-2021s.143)
- Futbol federasyonu merkez hakem kurallari (2012 s.77)
- Fişek,K.(1983-1985) Türkiye Spor Tarihi, Gerçrk yay. İstanbul.
- <http://niiiis.com/history.html>
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Futbol>

- Hong, S., Malik, M. L., & Lee, M. K. (2003). Testing configural, metric, scalar, and latent mean invariance across genders in sociotropy and autonomy using a non-Western sample. *Educational and Psychological Measurement*, 63(4), 636-654.
- Hiçyılmaz,(1980) Türkiyede Futbolun Öyküsü, Diyuran Matbası, İstanbul.
- Işık, U., & Cengiz, R. (2018). Doğa kulüplerine üye bireylerin zaman yönetimi ve karar verme stillerinin incelenmesi. *Spormetre*, 16(2), 25-35.
- Johnson R.H. (1978). Individual styles of decision making: A theoretical model for founseling. *The Personnel and Guidance Journal*, 56(9), 530-536.
- Karaçam, A., & Pular, A. (2017). Examining the relationship between referee self-efficacy and general self-efficacy levels of basketball referees in terms of certain variables. *Journal of Education and Training Studies*, 5(8), 37-45.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Kavramlar, teknikler ve ilkeler* (27. Baskı), Ankara: Nobel.
- Kıratlı, E., & İkizler, H. C. (2021). Tenis hakemlerinin empatik eğilim düzeyleri ve karar verme stillerinin incelenmesi. *Spormetre*, 19(2), 102-101.
- Koç, H., Gökdemir, K. ve Kılınç, F. (2000). Sezon Aaeasında Antrenmanların Kültahta Spor futbolcularının Bazı fiziksel ve fizyoloji Parametrlerin Etkisi, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri I.Kongresi*. Ankara.
- Kuzgun, Y. (2000). Meslek danışmanlığı. Ankara: Nobel.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı: Kuramlar, uygulamalar*. Ankara: Nobel.
- Mahoney, M. J.,&Suinn, R. M. (1986). *History and over view of modern sport psychology*. Clinical Psychologist.
- ONARAN Oğuz, Örgütlerde Karar Verme, A.Ü. SBF Yayınları No:321, Ankara 1971.
- Orta, L. (2000). *Dünya'da ve Türkiye'de Futbol hakemliğinin baslangıcı ve gelisimi semineri*,Onsekiz Mart Üniversitesi Beden Egitimi ve Spor Bölümü, Çanakkale.
- Özgün, A., Yaşartürk, F., Ayhan, B., & Bozkuş, T. (2017). Hentbolcuların spora özgü başarı motivasyonu ve mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 3(2), 83-94.

- Pulur, A., & Akcan, İ. O. (2017). Elit oryantiring sporcularının görsel reaksiyon süreleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişki. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 53-61.
- Radnedge, K. (1994). *The Ultimate Encyclopedia of Soccer*, London.
- Sarıdede, Ç. (2018). *Voleybol hakemlerinin öz yeterlik düzeyleri ve karar verme becerilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Stone, C. (2007). *The role of football in everyday life*. Soccer & Society.
- Sülün, Ö. (2013). *Futbol hakemlerinin öfke ve kızgınlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeylerinin karşılaştırılması*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 11-25, Karaman.
- Taşdelen, A. (2002). *Öğretmen adaylarının farklı psiko-sosyal değişkenlere göre karar verme stilleri*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Tenenbaum G, Eli MB (1993) Decision making in Sport : A cognitive Perspective,
- Topkaya, A.E. & Tekin, T. (2011). *Futbolda genel kuramsal bir çerçeve ve 12-14 yaş teknik beceri 14-16 yaş temel taktik öğretim uygulamaları*. (2. Baskı). Ankara: Nobel.
- Tosun, K. (1992). *İşletme yönetimi*. Ankara: Savaş.
- Tükel, Y. (2021). Antrenörlerin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri. *Sportive*, 4(1), 43-56.
- Uzunoğlu, Ö. F. (2008). *Türk futbol hakemlerinin karar verme stillerinin klasmanlarına ve bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Vural, M. (2013). *Spor genel müdürlüğü merkez ve taşra teşkilatında görev yapan spor yöneticilerinin düşünme ve karar verme stillerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Weinberg, S. R, & Richadson, A. P. (2008). *Başarılı hakemliğin psikolojisi*. Çev. Ekmekçi R, Poros T. Denizli: Güntürk

EKLER

EK-1. Karar Verme Stilleri Ölçeği

Değerli Katılımcı;

Ölçek Karar verme stilleri yüksek lisans tezi için veri teşkil edecek olup, vereceğiniz cevaplar araştırma dışında hiçbir amaçla kullanılmayacak ve gizliliğe tam bir özen gösterilecektir. Anketin cevaplandırılması yaklaşık 20 dakikalık bir zaman gerektirecektir, Soruları dikkatle okuyup doğru, açık ve içten cevaplar vereceğinize inanıyor, açıklamaya uygun olarak anket sorularını cevaplamakta göstereceğiniz katkılar için şimdiden teşekkür ederim.

Mohammed Jihad GHAREEB

Araştırmacı

Prof. Dr. Metin KAYA

Danışman

Kişisel Bilgiler

- 1-Yaş..... 2-Boy.....
- 3- Kilo..... 3 -Medeni durumunuz Evli Bekar Dul
- 5- Klasmanınız..... 6-Hakemlik yılınız.....
- 7- Mesleğiniz.....
- 8- Futbol Oynadınız mı? Profesyonel Amatör Hayır
- Oynadıysanız süresi
- 9- Eğitim durumunuz Lise Ön lisans Yüksek Lisans Doktora
- 10- Aylık geliriniz (Dinar / TL) 1000 -2000 2001-3000 3001-4000

KISIM I ÖZ SAYGI		DOĞRU	BAZEN DOĞRU	DOĞRU DEĞİL
1	Karar verme yeteneğime güvenirim			
2	Karar verirken kendimi birçok kişiden aşağı görürüm			
3	Kendimi karar vermede başarılı biri olarak düşünürüm			
4	Kendimi o kadar cesaretsiz hissederim ki, karar verme uğraşından vazgeçerim			
5	Verdiğim kararlar iyi sonuçlanır.			
6	Diğer insanların, benim kararımdan ziyade, kendi kararlarının doğru olduğu konusunda beni ikna etmeleri kolaydır.			
KISIM II KARAR VERME STİLLERİ				
1	Karar verirken kendimi, sanki büyük bir zaman baskısı altındaymışım gibi hissederim			
2	Bütün alternatifleri göz önünde tutmayı severim.			

3	Kararları diğer kişilere bırakmayı tercih ederim.			
4	Bütün alternatiflerin dezavantajlarını ortaya çıkarmaya çalışırım.			
5	Son kararı vermeden önce, önemsiz konular üzerinde çok zaman harcarım.			
6	Kararı en iyi şekilde nasıl uygulayabileceğimi enine boyuna düşünürüm.			
7	Bir kararı verdikten sonra bile kararı uygulamayı geciktiririm			
8	Karar verirken, karar hakkında pek çok bilgi toplamaktan hoşlanırım.			
9	Karar vermekten kaçınırım.			
10	Karar vermek zorunda olduğum zaman, karar üzerinde düşünmeye başlamadan önce uzun süre beklerim.			
11	Karar verme konusunda sorumluluk üstlenmeyi sevmem			
12	Karar vermeden önce amaçlarımı netleştirmeye çalışırım.			
13	Önemsiz, küçük olayların yolunda gitmeyebileceği olasılığı, benim aniden tercihlerimden dönüş yapmama neden olur.			

14	Bir karar benim tarafımdan veya başka biri tarafından verilecekse, ben karar vermeyi diğer kişiye bırakırım			
15	Ne zaman zor bir kararla karşı karşıya gelsem, iyi bir çözüm yolu bulma konusunda kendimi kötümser hissederim.			
16	Seçim yapmadan önce çok fazla dikkatli davranırım			
17	Zorunda kalmadıkça karar vermem.			
18	Son ana kadar karar vermeyi geciktiririm			
19	Çok daha bilgili kişilerin benim yerime karar vermelerini tercih ederim.			
20	Karar verdikten sonra, kararın doğru olduğuna kendimi inandırmak için çok zaman harcarım.			
21	Karar vermeyi ertelerim			
22	Acilen karar vermem gereken bir durumda doğru düşünemem			

EK-2. Anket

مقياس أساليب اتخاذ القرار

أعزائي المشاركون

ستشكل أساليب اتخاذ القرار بيانات لأطروحة الماجستير، ان الاجابة التي ستقدمها لن تستخدم لأي غرض آخر غير البحث وسيتم ابداء الاهتمام الكامل للسرية. سيستغرق الاجابة على الاستبيان حوالي 10 دقائق، اننا نؤمن بأنك ستقرأها الاسئلة جيداً وتقدم إجابات صحيحة وواضحة وصادقة، أشكرك مقدماً على مساهمتك من خلال الإجابة على أسئلة الاستبيان بشكل ملائم للتوضيح.

المعلومات الشخصية

1. العمر.....
2. الطول.....
3. الوزن.....
4. الحالة المدنية متزوج () - عازب () - أرمل ()
5. التصنيف الخاص بك.....
6. سنوات التحكيم.....
7. مهنتك.....
8. هل لعبت كرة القدم؟ متمرس () هاوي () كلا ()
مدة اللعب.....
9. الحالة التعليمية ثانوية () دبلوم () ماجستير () دكتوراه ()
10. الدخل الشهري بالدينار () 500-200 () 1000-500 () 1500-1000

القسم 1			
ليس صحيح	صحيح بعض الاحيان	صحيح	
			1 أنا أثق في قدرتي على إتخاذ القرار.
			2 عندما أتخذ القرارات أرى نفسي أدنى من الكثيرين.
			3 أرى نفسي بأنني شخص ناجح في إتخاذ القرار.
			4 أشعر بالإحباط الشديد لدرجة أنني أتخلى عن إتخاذ القرار.
			5 تكون نتيجة القرارات التي أتخذها جيدة.
			6 من السهل على الأفراد الآخرين إقناعي بأن قراراتهم صحيحة أكثر من قراري.
القسم 2			
			1 عندما أتخذ القرار أشعر كأنني تحت ضغط كبير منذ زمن طويل.
			2 أحب أن أبقى جميع البدائل عين الاعتبار.
			3 أنا أفضل ترك القرارات للأفراد الآخرين.
			4 أعمل على إظهار سلبيات كل البدائل.
			5 أقضي الكثير من الوقت في أمور تافهة قبل أن أتخذ القرار النهائي.
			6 أفكر معمقاً في كيفية تنفيذ القرار على أفضل وجه.
			7 حتى بعد إتخاذ القرار، أقوم بتأخير تنفيذ هذا القرار.
			8 عند إتخاذ القرار، أحب جمع الكثير من المعلومات حول القرار.
			9 أتهرب من إتخاذ القرار.
			10 عندما يتعين علي إتخاذ قرار ، أنتظر وقتاً طويلاً قبل أن أبدأ في التفكير فيه.
			11 لا أحب تحمل مسؤولية إتخاذ القرار.

			أحاول توضيح أهدافي قبل إتخاذ القرار.	12
			إن احتمال أن الأشياء الصغيرة التافهة قد لا تسير على ما يرام يجعلني أتراجع فجأة عن خياراتي.	13
			إذا سيتم إتخاذ قرار من قبلي أو من قبل شخص آخر ، فسأترك إتخاذ القرار للشخص الآخر.	14
			عندما أواجه إتخاذ قرار صعب في أي وقت ، أشعر بالتشاؤم بشأن إيجاد حل جيد.	15
			أكون حذراً جداً قبل أن أختار.	16
			لا أتخذ القرار ما لم اضطر لذلك.	17
			أنا أوجل إتخاذ القرار حتى اللحظة الأخيرة.	18
			أفضل أن يقرر الناس الأكثر معرفة مني.	19
			بعد إتخاذ القرار، أفضي الكثير من الوقت في إقناع نفسي بأن القرار كان صحيحاً	20
			أوجل إتخاذ القرار.	21
			لا يمكنني التفكير بشكل صحيح في موقف يتعين علي فيه إتخاذ قرار عاجل.	22

ÖZGEÇMİŞ

Soyadı, Adı Mohammed jıhad ghareeb
Uyruğu Irak Cumhuriyeti

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Lise	Wasti Kerkük Lisesi	2008 -2011
Üniversite	AL-QLAM üniversitesi	2012 - 2016
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği ABD	2019 - 2022

Yabancı Dil İngilizce

Yayınlar

Makale:

GHAREEB Mohammed, KAYA METIN (2022). Futbolcuların Karar Verme Stillerinin Bazı Demografik Degiskenlere Göre İncelenmesi. Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 5(1), 119-131., Doi: 10.38021/asbid.1086910 (Yayın No: 7658237)

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..